

ZEMONSKI

cajtng

O Zemoncih in Zemonu
September 2017–avgust 2018

Izdajo Zemonskega cajtna so finančno podprli:

Jskd

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

OBMOČNA IZPOSTAVA ILIRSKA BISTRICA

KRAJEVNA SKUPNOST

DOLNJI ZEMON

PETPAK

EML

Stadler

Gregorčičeva cesta 17 6250 Ilirska Bistrica

INTESA

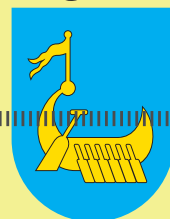

SANPAOLO

elektro **skok**

instalacije
meritve

OBČINA
ILIRSKA
BISTRICA

Pridobljena sredstva na Javnem razpisu za
sofinanciranje ljubiteljske kulture 2017

Beseda urednika Zložnost in skupnost

Ob sestavljanju tretje izdaje Zemonškega kajtna sem se, tako kot ob prvi in drugi izdaji, zamislil o tem, koliko različnih dogodkov se skozi leto zvrsti v naši vasi, pa tudi o tem, koliko ljudi jih pripravlja, se trudi in ustvarja na najrazličnejših področjih. In prav vsak od teh ljudi soustvarja podobo naše vasi in naše skupnosti ter s tem pušča sledi v času. Ravno zaradi dogodkov, uspehov in sodelovanja ostajamo povezani kot skupnost. Ta povezanost, za katero razni strokovnjaki pravijo, da je nujno potrebna, pa spleta nova znanstva in prijateljstva. Zložnost, bi rekli po domače. In za zložnost ne potrebujemo sto in več ljudi, dovolj je, da jih je nekaj. In pri nas jih imamo. Ne bom jih našteval; sami pomislite, kdo skrbi za dogodke, kulturo, krajevno skupnost, cerkev ... Ljudje iz naše sredine: sosedi, znanci, sorodniki, prijatelji ... v svojem prostem času delajo za skupno dobro in se trudijo po svojih najboljših močeh. Seveda jim vsakič ne uspe zadovoljiti množice. Pa nič zato. Male napake se z leti pozabijo, skupni uspehi ostanejo. Zato dajmo, priključimo se tem ljudem, bodimo kamenček v mozaiku svojega kraja. Če pa nočemo ali ne moremo, sodelujmo tako, da se dogodkov udeležimo in ne gledamo na vloženi trud samo kritično, temveč z zadovoljstvom, da živimo v vasi, kjer se nekaj dogaja, v skupnosti, ki gre s časom naprej in ni ostala pozabljena od svojih ljudi. Tarnanje, da zložnosti ni, ne pomaga nikomur. Zložnost se namreč prične takrat, ko majhna skupina ljudi, tudi en sam človek, privabi k sebi množico. Naj bo čim več takšnih skupin tudi pri nas. Življenje bo v trenutku lepše.

Primož Rojc, urednik

Iz vsebine

stran 4

stran 5

stran 6

stran 8

stran 12

stran 16

stran 19

stran 20

stran 22

stran 24

stran 26

stran 28

stran 31

stran 32

stran 34

stran 36

stran 40

stran 42

Jubilejni, 10. balinarški turnir

Ob zadnjem godu sv. Mihaela, ko je na Dolnjem Zemonu praznik, *shuwed*, so domači balinarji pripravili že 10., tokrat jubilejni, turnir v balinanju. V soboto, 30. septembra 2017, se je na balinišču za gostilno Zemonska vaga med seboj pomerilo osem ekip v dveh predskupinah. V ponedeljkov finale so se uvrstile štiri ekipe, iz vsake predskupine prvi dve: Šerin-Žapanin-Pjepče Bjagnarjov, Klemen-Leon Vičič-Lejko, Šinda-Letnik-Jožko Batista, Andrejč Šimanjov-Damijan Bricko-Vojko Novak. V finalu je zmago osvojila ekipa Šerin-Žapanin-Pjepče Bjagnarjov, ki je premagala ekipo Klemen-Leon Vičič-Lejko. Tretji so bili Šinda-Letnik-Jožko Batista. V bližanju in zbijanju je zmagal Anton Novak - Šerin, ki je tako skupno odnesel tri zlate medalje.

Kot zanimivost: takšna absolutna zmaga se je zgodila že na drugem turnirju (leta 2008), ko je zmagala ekipa Herman-Čabrwn-Pjepče Bjagnarjov in je Herman osvojil še zlati medalji v bližanju in zbijanju.

Tudi tokrat je domače podjetje Euro MB sponzoriralo medalje in pokale, jedaćo pa gostilna Zemonska vaga.

Klemen Ujčič

Ekipe, uvrščene v finale

Absolutni zmagovalac turnirja je bil tokrat Anton Novak - Šerin

Skupinska fotografija tekmovalcev

Predstavitev pesniške zbirke MOJE DREVO

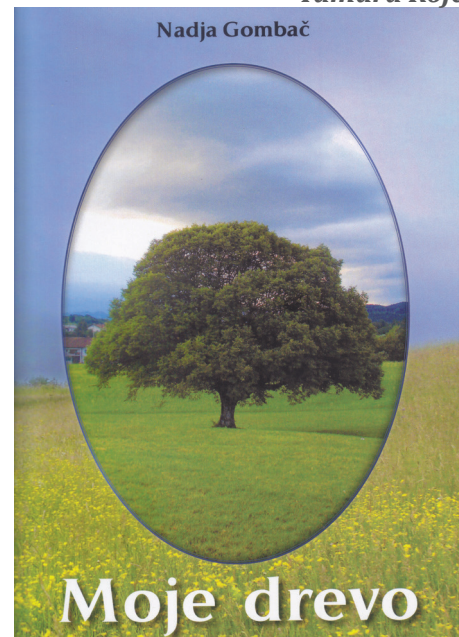
Zemonski shod so domačini praznovali kar dva vikenda v oktobru. Dogajanje se je zaključilo v petek, 6. oktobra, v vaški cerkvi sv. Mihaela s predstavitev druge pesniške zbirke Zemonke Nadje Gombač, rojene Škrlj, (Jakopove), ki živi v Trnovem.

Prvo pesniško zbirko z naslovom *Podarim vam pesem* je Nadja Gombač izdala leta 2012. Druga pesniška zbirka pa nosi naslov *Moje drevo* po mogočem drevesu, ki je stalo blizu ceste od Zemona proti Bukovici in je spremljalo Nadjo vse do leta 2013, ko ga je močna burja razklala na polovico. V pesniški zbirki *Moje drevo* avtorica izpoveduje svojo ljubezen do narave in vsega lepega, kar jo obdaja. Nekatere pesmi so polne radosti in veselja ter zvenijo kot slavo-spev življenju in naravi. Druge pa so prežete z občutki bolečine, žalosti, razočaranja, bivanjske osamljenosti, spominov na mladost in na rojstno vas. V njih pesnica

razmišlja tudi o svoji domovini, razraščajočem se nasilju in človeškem pohlepu, ki rojeva vedno nove in nove krivice ter izkoriščanje sočloveka. Njen pesniški svet je prežet z duhovnostjo. Iz njenih pesmi veje odrešenjska vedrina in zdrav odnos do vere. Kulturno prireditev ob izidu pesniške zbirke *Moje drevo* je organiziral in povezoval predsednik KD Grad Dolnji Zemon Primož Rojc. Spremno besedo, ki jo je napisal Jožko Stegu, je prebral Nadjin sin Vili Gombač. Večer je potekal v duhu sproščenega pogovora z avtorico Nadjo Gombač in lektorico pesniške zbirke Heleno Pirih Rosa. Literarni večer, na katerem se je zbralo lepo

število poslušalcev, so z ljudskimi pesmimi popestrili *Zemonski fantje*, z recitalom Nadjinih pesmi pa ga je zaokrožila Tamara Rojc.

Tamara Rojc

Pesnica Nadja Gombač (tretja z leve) z ustvarjalci večera

Po poti Makse Samsa

Dan slovenskih splošnih knjižnic in zaključek akcije *Primorci beremo so v Knjižnici Makse Samsa* letos obeležili na poseben način. V sodelovanju s Kulturnim društvom Grad Dolnji Zemon, z ilirsko-bistriško Območno izpostavo Javnega sklada za kulturne dejavnosti ter *Krajevnama skupnostma Dolnji Zemon in Ilirska Bistrica* so v nedeljo, 19. novembra, pripravili pohod po poti Makse Samsa.

Okoli 60 pohodnikov se je ob 13. uri zbralo pred Knjižnico Makse Samsa, od koder so se podali na pot proti Dolnjemu Zemonu, rojstnemu kraju pesnice, po kateri bistriška knjižnica nosi ime. Pot jih je vodila do Malnarjeve domačije ob *Vjčki uodi*, kot domačini pravijo reki Reki. Tu stoji rojstna hiša Makse Samsa. Udeležence je nagovorila direktorica knjižnice Damijana Hrabar, ki je ob tej priložnosti prebrala misli, ki jih je ob smrti Makse Samsa pred 46-imi leti zapisala takratna direktorica bistriške knjižnice, danes že pokojna, Darinka Žbogar. Damijana Hrabar in Igor Štemberger sta pred Maksino rojstno hišo prebrala tudi nekaj njenih pesmi. Nato so se pohodniki odpravili v Grad, kjer jih je čakalo nadaljevanje kulturnega popoldneva.

Kulturna prireditev v organizaciji Kulturnega društva Grad – Dolnji Zemon se je pričela ob 15. uri. Bila je zasnovana kronološko, kar pomeni, da smo se po časovnem zaporedju sprehodili skozi življenje in delo Makse Samsa. Vo-

diteljica kulturne prireditve Iris Dovgan Primc je povzela nekatere ključna dejstva iz njenega življenja in nas tako spomnila na to, da je bila avtorica subtilne ženske lirike tudi učiteljica v partizanski šoli v Vrbovem. Spomnila nas je na njeno mladostno prijateljstvo z znanim slovenskim pesnikom Srečkom Kosovelom, ki pa je bilo kratkotrajno zaradi njegove prezgodnje smrti v starosti 22 let. Zanimiv je podatek, da je Maksa Samsa v strugo reke Reke omahnila in v njej utonila 18. marca 1971 – prav na obletnico Kosovelovega rojstva.

Poudarili smo, da je bila leta 1985 po Maksu Samsu poimenovana Matična knjižnica v Ilirski Bistrici. Leta 2001 je ob otvoritvi nove Knjižnice Makse Samsa in ob 30. obletnici njene smrti knjižnica izdala zbirko vseh njenih dotlej objavljenih pesmi z naslovom *Živela sem za pesem*. Knjižnica Makse Samsa je ob svoji 40-letnici delovanja in ob 100-letnici rojstva pesnice izdala zbirko uglasbenih Maksinih pesmi skladatelja Bojana

Glavine. Krstno so bile izvedene 9. oktobra 2004 na glasbeno-literarnem večeru. Isti dan so odkrili spominsko ploščo na rojstni hiši pesnice na Dolnjem Zemonu. Knjižnica Makse Samsa hrani njeno zapuščino – poleg rokopisov pesmi tudi njene spominske knjige, šolske dnevnike, redovalnice, poročila, spričevala in ostale dokumente. Več o tem nam je v svojem govoru povedala ga. Damijana Hrabar.

Maksine pesmi so objavljale tudi mnoge revije in časopisi: *Ženski svet*, *Novi rod*, *Mladika*, *Zvonček*, *Naš glas*, *Ljubljanski zvon*, *Gruda*, *Odmevi slovanskega sveta*, *Jutro* in drugi. Njena prva samostojna zbirka *Nekaj pesmi* je izšla v Trstu leta 1934. Druga pesniška zbirka, *Bleščeče prevare*, je izšla 1966. leta v Ilirski Bistrici, njena dopolnjena izdaja pa leta 1983. Likovno je izdaji opremil slikar Jože Šajn. Glavne teme njenih pesmi so: nesreča, trpljenje, smrt, posmrtno življenje in ljubezen.

Ciril Zlobec je takole zapisal: »Čeprav je gledala na ljubezen kot na najbolj zanesljivo pot do osebne sreče, je prav v njej, v ljubezni, doživela svoje usodno razočaranje ali nekoliko patetično rečeno vsaj izhodiščni udarec usode. Vse te njene ljubezenske pesmi namreč ne razkrivajo neposrednega erosa, ampak jih dojemamo bolj kot spomin na ljubezen, celo kot spomin na možnost ljubezni. Vse so napisane s položaja »potem«, po prezgodnji smrti dragega, ki naj bi jo zanesljivo osrečil in s tem osmisli vse njeno življenje. Vtis je celo tak, da je šele njegova smrt prebudila v pesnici usodno spoznanje o ljubezni, tako

Pohodniki pred Dolnjim Zemonom

da je v teh pesmih mogoče govoriti celo o enosmerni ljubezni, morda celo samo o zaljubljenosti, ki šele skozi optiko smrti ljubljenega (ali celo samo izsanjanega) partnerja postaja usodno in vse osmiseljuje ljubezensko čustvo.«

Obiskovalci kulturne prireditve so lahko prisluhnili posnetku intervjuja z Makso Samsa na Radiu Koper, ki nam ga je za to priložnost priskrbel novinarka Radia Koper Ljuba Sušanj. Občinstvo je najbrž presenetil Maksin grob, odrezav, strog in zelo glasen načinu govorenja, ki je bil v nasprotju z njeno mehko in ranljivo umetniško dušo. Med Maksino zapuščino se najdejo tudi pisma Srečka Kosovela, ki je dosledno spremljal njeno pesniško pot. V pismih ji je s kritiko pomagal pri pesniškem ustvarjanju. Ohranjenih je deset Kosovelovih pisem Maksi Samsa. Četrto po vrsti je na prireditvi prebral predsednik Kulturnega društva Grad Primož Rojc.

Nismo pozabili niti na *Spomine na Makso*, ki jih je za drugo številko Zemonskega kajtna zapisala Dragica Štemberger Maljavac. Uvod se glasi tako: »Maksa Samsa, pesnica, učiteljica, zemonska vaška posebni-

Zjamski fantje

ca. Verjetno nas je kar nekaj, ki se je še spomnimo. Njena podoba mi je živo pred očmi: črna oblačila, dolgo krilo, ruta, nahrbtnik in nepogrešljiva rombrela.«

Kultura na Dolnjem Zemonu je od nekdaj bogata in pohvaliti se moramo s kar nekaj mladimi upi. Eden izmed njih je mlad in uspešen harmonikar Martin Rojc, ki je z odličnim igranjem glasbeno obarval kulturno prireditev. Svoj kamenček v celotni mozaik so prispevali tudi Zjamski fantje

z odpetima ljudskima pesmima. Skozi celotno prireditev se je kot rdeča nit prepletal recital Maksinih pesmi v izvedbi Tamare Rojc – slavistke in članice Kulturnega društva Grad.

Po bogatem kulturnem programu je sledila pogostitev in prijetno druženje ob sproščenem klepetu. Tako smo obudili in počastili spomin na Makso Samsa ter lepo obeležili Dan slovenskih splošnih knjižnic.

Tamara Rojc

Pred Maksino rojstno hišo

Zaključno prireditev v Gradu je povezovala Iris Dovgan Primc.

Od Miklavža do Dedka Mraza

Decembra smo na Dolnjem Zemonu organizirali že 14. prihod svetega Miklavža. Čisto zares smo bili zelo pridni. Začeli smo v bistriškem Domu starejših občanov, kjer smo zaigrali igrico Miklavževa pisma. S sabo smo imeli tudi Kristiana Jenka, ki je s svojo harmoniko poskrbel za dodatno veselje stanovalcev. Predstavo smo zaigrali še v cerkvi sv. Jurija v Ilirski Bistrici ter v cerkvi Marijinega vnebovzetja v Jelšanah.

Na domačem odru smo s predstavo Sneguljčica razveselili nabito polno dvorano v Gradu. Miklavž in njegovi angelčki so

Miklavža je v Gradu pričakala polna dvorana.

Sv. Miklavž v spremstvu angelcev

imeli polne roke dela, saj so samo v domači dvorani morali obdariti kar 110 otrok. Sneguljčico, ki je s seboj pripeljala Miklavža in Dedka Mraza, so si otroci lahko ogledali še na Kozini, v Orehku,

Postojni in Podgradu, kjer smo gostovali.

Igralska ekipa, ki je štela kar 14 otrok, si zasluži največ pohval. Tako da, dragi moji *mulci*: Špela Skok, Špela Škrlj, Lea Primc, Eva Primc, Minea Vrh, Martin Rojc,

Dedek Mraz v Kozini

Matija Rojc, Val Primc, Ela Primc, Ema Vrh, Lana Vrh, Angelika Celin, Katjuša Rojc in Nuša Baša – bili ste ena a s črtico in prav vsi smo zelo ponosni na vas. Miklavž potrebuje kar nekaj pomoči, da vse poteka, kot mora.

Ekipa, ki je pripravila nepozabno miklavževanje na Dolnjem Zemonu.

Tako da, Vanja Sakelšek, Ana Čeligoj, Primož Rojc in Peter Baša, hvala, da ste del te norije, ki jo vsako leto znova ponovimo. Ogromna hvala gre Okrepčevalnici Zemonska vaga, ki vsako leto pomaga Miklavžu izvedeti, kdo vse si želi darilo. Hvala tudi Silvu Kmetcu, ki vsakič poskrbi, da je v dvorani dovolj sedišč, in vsem, ki kakorkoli pripomorete k uspehu te prireditve. Ker je bila igrska ekipa velika, so nam na pomoč s kombi prevozi priskočili: Patrik Križman s.p., Prival Primož Valenčič s.p., in Bar Črne njive Helena Dekleva s.p.

In, dragi starši, hvala vam, da v poplavi decembrskih prireditev zaupate svoje otroke našemu svetemu Miklavžu. Trudimo se že dolgo in še se bomo. Naš trud je poplačan z veliko otroškimi nasmehi.

Iris Dovgan Primc

Z igrico Miklavževa pisma je mlada igrasla skupina KD Grad nastopila v Domu starejši občanov in v cerkvi sv. Jurija v Ilirski Bistrici ter v Jelšanah.

Nastop v Orešku pri Postojni

Sneguljčica 1963 in 2017

Igra Sneguljčica je bila v Gradu enkrat že odigrana, in to leta 1963. Zato so se otroci in ekipa zadnje uprizoritve pred nastopom postavili podobno, kot so bili postavljeni igralci leta 1962.

Igra Sneguljčica iz leta 1963

Zgoraj: neznana, Lučano Šurčov, Pjepe Žjefan, Stojana Oštarjova, Olga Jakopova, Tončka Čjušova (učiteljica in režiserka), Marta Folajova, Zvonko Jakopov, Teja Foturjova in Berto Brajketov. Spodaj palčki: Nadja Škrljova, Ljubica Poldarjova, Mirela Čabrwnova, Marta Jakvetova, Nadja Jernakova in Damijana Jakopova

Igra Sneguljčica iz leta 2017

Čepijo (z leve): Val Primc, Angelika Celin, Matija Rojc, Lana Vrh, Ela Primc, Ema Vrh, Eva Primc. Stojijo (z leve): Katjuša Rojc, Martin Rojc, Špela Škrlj, Vanja Sakelšek, Iris Dovgan Primc (režiserka), Ana Čeligoj, Minea Vrh, Špela Skok, Lea Primc.

Otroška diskó noč

Otroška gledališka skupina je imela konec lanskega leta veliko dela. Hkrati smo vadili za dve gledališki predstavi. Obširen zalogaj teksta, različne vloge in na trenutke premajhen oder so bili izzivi za vse nas. Bilo nas je veliko in motivirati 14 radoživih otrok ni bilo vedno enostavno. S skupnimi močmi smo zmogli in se v decembru predstavili z dve-

ma predstavama. Gostovali smo kar šestkrat. Otroci se radi družijo, plešejo in se nasploh imajo super. Tako smo na njihovo željo gledališki projekt zaključili z disko zabavo – tako čisto *ta pravo*, z glasno glasbo, pisanimi lučmi in veliko plesa. Tudi želodčki niso ostali prazni. No, za fotografije plesa je žal zmanjkalo časa.

Iris Dovgan Primc

Na božično 'vilijo'

Ko se na sveti večer družina zbere in v miru pripravlja božično večerjo, jaslice in *drevčku*, k božičnemu vzdušju veliko prispevajo tudi zvonovi, ki veselo donijo in oznanjajo Jezusovo rojstvo. Po stari navadi je ta večer dovoljeno zvonjenje vsakomur in kadarkoli. Tudi letos so otroci z največjim veseljem zvonili, le da so zvonove zibali s pritiskom na gumb in ne več na *kwenop*, saj so zvonovi sedaj elektrificirani. Takrat so bile v cerkvi že postavljene cerkvene jaslice, ki sta jih tudi za zadnji božič postavili Vanja Sakelšek in Ana Čeligoj. Po vasi pa niso odmevali samo zvonovi, temveč tudi zvoki *pwəcanja*. Fantje Nejc Šircelj, Matej Ujčič, David Rolih, Tomaž Rojc in Boštjan Baša so organizirali tradicionalno streljanje s karbidom. Na sveti večer je nekaj v zraku, nekaj, kar človek težko opiše, in vsa mešanica zvokov, ki se prepleta, tvori ta večer še toliko bolj čaroben. Le čas si je treba vzeti in uiti iz primeža televizije, računalnika in telefona, pa je doživetje lepo.

Primož Rojc

Jaslice v cerkvi sta postavili Vanja Sakelšek in Ana Čeligoj.

Zemonski otroci so z zvonjenjem oznanjali sveti večer.

David Rolih pri pripravi karbida

Pust 2018 – od poberije po pepelnice

Letošnji zgodnji pust je bil ponovno pester in bogat. Etnološke maske, ki se jim je pridružil lik kleščarja, so obiskale Dolnji in Gornji Zemon, novodobna skupina *Bolniki in zdravniki* bistriški karneval *Pust je pršu*, z vleko ploha in zažigom pusta na pepelnično sredo pa se je pust zasluženost poslovil.

Lani smo na Dolnjem Zemonu obudili stare maske, prav takšne, v kakršne so se šemile generacije naših prednikov. Na pogled so bile lepe, pod njimi pa je bilo še lepše. Vedno je tako, da, ko se o neki stvari govori ali se jo obudi, privrejo spomini na dan. Tako nam je pred letošnjim pustom o svojih spominih pripovedoval Stojan Peruzin (Foturjov). Opisal nam je lik kleščarja, v katerega se je kot mladenič tudi sam šemil. Kleščarju so pri nas rekli tudi hudiček. Oblečen je bil v črne hlače in črno majico. Klešče, ki jih je nosil in z njimi lovil dekleta in otroke, so bile iz jesenovega lesa; bile so že tako zraščene ali pa so jih naredili iz do metra in pol dolgih jesenovih vej, jih upogi-

bali in žgali na ognju, da je krivina ostala. Pokrit je bil z masko iz blaga v obliki vreče. Lahko je bila zašita tudi iz različnega blaga, Stojanu jo je mama pripravila iz rdečega in črnega. Maska je imela tudi rdeč jezik, ušesa in rožičke. Hudiček je nosil tudi rep, v katerem je bila žica, da je bil primerno oblikovan, roke pa je imel namazane s sajami.

Stojan je podrobno opisal tudi zvončarja, ki je nosil *brnjene* zvonce, ki so si jih izposodili po celi vasi. Oblečen je bil v stara oblačila, nosil je tudi ovčjo kožo. Pokrit je bil ali z masko iz blaga, podobno kleščarjevi, ali pa s kaširano masko, kakršne so izdelovali sami iz časopisnega papirja in lepila iz

Zvončar in hudiček

Skupinska fotografija pri Irmi Zafred (Frjanova)

Tudi par, zakrit s kaširanimi, papirnastimi maskami, je bil letos prvič v skupini.

moke. Takšno masko so porisali vsak po svojih možnostih. Zvončar je nosil tudi *gajžljo*, spleteno iz vrbe. Na koncu je bil *šmis*, da je veselo pokalo po zemonskih ulicah. Tudi zvončar je lovil dekleta in otroke.

Tako smo v tednu pred pustom v poberijo odšli *ošjamaŋa* še z dvema obujenima likoma. *Rogoviljo* za klešče in načrt je prispeval Romeo Volk, klešče pa sta izdelala Tomaž in Primož Rojc. Maski iz blaga za zvončarja in kleščarja sta zašili Stanka Baša in Kristina Rojc. Na harmoniki je skupino spremljal Simon Sedmak iz Kosez, z bobnom pa David Bubnič (Jernakov). Pobrane dobrrote so za maske skuhali opoldne pri Šindovih, kjer maske postrežeta Marjan in Stanka Baša (Šindova), zvečer pa pri Twəmnovəh, kjer za kuho poskrbi Valter Sedmak. Seveda brez logistične podpore Klemena Ujčiča, Stanka Vrha - Letnika in še koga ni šlo.

Ponovno na Gornjem Zemonu

Lanskoletni obisk *Guranjzjaməncu* na pustno soboto se nam je tako vtisnil v spomin, da se sploh ni bilo potrebno dogovarjati, ali obisk ponoviti. Na pustno sobo-

to, 10. februarja 2018, nas je z Dolnjega na Gornji Zemon s traktorjem odpeljal Boštjan Baša (Pətrjətov). Zbralo se nas je nekaj najbolj vztrajnih mask, za godca smo tudi letos poklicali Gregorja Volka s harmoniko in Romea Volka z bobni. Domačini so nas z veseljem sprejeli in pogostili, največastnejši sprejem pa je bil pri Dolores Valenčič in njenem možu *Nenotu*, ki sta pripravila celo gostijo. Največje veselje pa je donelo in odmevalo v popolnoma obnovljeni Rəfədarjovə hiši, kjer so bile maske po dolгих letih postrežene s strani gospodinje. Tega neizmer-

Pri Bjəgnarjovah je maske sprejel gospodar Branko.

Stanka in Marjan Baša-
(Šindova) že vrsto let skupaj s
sosedji poskrbita za kosilo.

Na Gornji Zemon nas je odpeljal Boštjan Baša (Pətrjətov).

Na Gornjem Zemnonu so nas lepo sprejeli.

nega veselja so bili deležni tudi obiski gospodarja. Lepo je bilo slišati odmeve veselja, harmonike in bobna ter pustno norenje po Gornjem Zemnonu. »Ku Bug da, se vidmo tudi drugu letu!« smo se poslavljali od Guranjzjamencu.

Bolniki in zdravniki

V nedeljo, 11. februarja 2018, pa smo pusti z Dolnjega Zemonu obiskali že 23. pustni karneval *Pust je pršu* v Ilirski Bistrici. Letošnja povorka je že drugič potekala po ulicah Trnovega. Pustne skupine so se zbrale na parkirišču podjetja TIB storitve, d. o. o., nato pa se odpravile na pot po Šerčerjevi in Gregorčičevi cesti do prireditvenega prostora ob Domu na Vidmu. Na pustnem festivalu so kraljevale domače etnološke skupine, gostujoče skupine iz Slovenije in Hrva-

Skupinska fotografija na Gornjem Zemnonu

ške ter domače novodobne maske, med katere spada tudi pustna skupina z Dolnjega Zemonu. Letos se je skupina našemila v zdravniške in bolnike. Najrazličnejši liki, v skupini so bili bolniki, dohtarji, kirurgi in ginekologi, dohtarce, medicinske sestre ... so zabavali sprva Zemonce, nato pa še obiskovalce (bilo jih je nekaj čez 6000) na trnovskih ulicah. Posebno je navduševal priložnostni rešilec in kirurški kamion, na katerem so operirali kar z *motorko* in drugimi nenavadnimi operacijskimi pripomočki. Ustaljena pustna skupina z vzklikom »Živijo, pust!« kliče na naslednji obisk karnevala, ki bo 3. marca 2019.

Vleka ploha in pokop pusta

Že lansko leto smo se ob obudtvi tradicionalnih mask odločili,

Medicinskih sester ni primanjkovalo.

Ambulanta Vrh

Na povorko v Ilirsko Bistrico je z Dolnjega Zemonu odšla velika pustna skupina.

Bolnik skrbi za bolnega.

da obnovimo tudi pepelnico, kot je bila v navadi dolga desetletja. Pepelnična povorka je krenila izpred Mihotove hiše, kjer so se vaščani lahko poslovili od Pusta. Po prihodu volovske vprege in prikazu, kako so nekoč vlekli ploho (podrobnejši opis šege je v lanski številki), je pogreb v spremstvu harmonike (Gregor Volk) in bobna (Romeo Volk) krenil do nekdanjega šolskega zida, kjer je množica v Zjəvnkəh Pusta obsodila za vse hudo, kar se je v vasi zgodilo. Po pepelnici so se vaške ulice umirile, za tem namreč nastopi čas *korizma* in 40-dnevni post do velike noči.

Primož Rojc

Pokop pusta na pepelnico

Mobilna operacijska dvorana

Po ulicah Trnovega

Pripravniki

Vleka ploha

Žalostinke ob pogrebu sta igrala Romeo in Gregor Volk.

Običajev polna velika noč

Velika noč je praznik veselja in upanja, Jezus je s svojim vstajenjem premagal telesno in duhovno smrt ter za vse prinesel upanje, za kristjane pa upanje na vstajenje po smrti. Je najpomembnejši krščanski praznik, praznovanje največjega čudeža in temelj naše vere. Letošnja velika noč je bila obhajana prvega aprila, praznik pa je povezan tudi z mnogimi ljudskimi običaji, ki jih na Dolnjem Zemonu lepo ohranjamo.

Velika noč se med ljudstvom prične z žegnanjem oljčne vejice na cvetno nedeljo. Vejice so včasih prinesle Kastavke, tudi po cel naročaj so nosile in jih menjavale za fižol in druga živila. Danes si jih ljudje priskrbijo sami ali pa jih dobijo v zakristiji eno nedeljo prej in pred cerkvijo na dan žegnanja. Posebnih butar, kot je v navadi drugod po Sloveniji, pri nas niso delali, so pa nosili veliko večje veje k blagoslovu. Fantje so se z njimi tudi stepli, tako da je listje letelo vse naokrog. Od tod tudi ena od razlag, zakaj so Zemonci zbadali fante iz Vrbovega 'Vrbovci kovci'. »Ko so se zemonski in vrbovski fantje na cvetno nedeljo, ko so nesli k žegnu ali od žegna, srečali, so se večkrat stepli, in to kar z oljčnimi vejami. Tako so večkrat prinesli domov samo *oskubljene pal'ce*, zato so rekli Vrbovcem Vrbovci kovci,« je povedala Augusta Belčič - Pətrjətova. Lističe blagoslovljene oljke so ljudje narezali na koščke in jih dali v jasli živini - *blaga*, nekateri tudi drugim živalim, na primer *kokušam*. Blagoslovljene vejice so zatikali za razpelo v hiši, pod tramove in tudi v štal. Lepo je, da veliko ljudi še danes drži to tradicijo. Shranjeno blagoslovljeno oljko so ob ujmah vrgli tudi na ogenj, da bi obvarovala hišo in vas pred strelo in nesrečo.

Pjepe Frjanov (pri križu), fotografiran z rezgetuljo (l. 1937)

Rezgetanje na veliki petek pred cerkvijo sv. Jurija

Diakon (sedaj kaplan) Gašper Naglost
na veliko soboto blagoslavlja ogenj.

Na veliki četrtek zvonovi utihnejo, kot tudi petje in orgle, v spomin Kristusovega trpljenja. Takrat se reče, da gredo zvonovi v Rim. Nekoč so zvonove otroci nadomeščali z ragljami, ki jim rečemo tudi *rezgetulje*. Pri Forturjovéh hranijo fotografijo, na kateri je ujet Pjepe Fərjanov z *rezgetuljo*. Običaj smo letos obudili tudi člani društva in v župnišću v Trnovem izdelovali prave lesene raglje ter z njimi *rezgetali* pred cerkvama sv. Jurija in sv. Petra.

Na velikonočno soboto zjutraj je diakon Gašper Naglost pred cerkvijo sv. Jurija blagoslovil ogenj. Zemonci Martin in Matija Rojc, Val Primc in Rok Šircelj so ga raznosili po Dolnjem Zemonu. Popoldne je bil v cerkvi sv. Mihaela blagoslov jedi - žegnane. Še vedno se pri nas gospodinje (mame in stare mame) izjemno potrudijo in pripravijo vsakovrstnih dobrot. Pirhe kot nekoč še vedno najraje skuha-jo skupaj s čebulnimi olupki in

Raznašalci blagoslovljenega ognja, ali kot rečemo gwbe, od
leve: Rok Šircelj, Martin Rojc, Matija Rojc in Val Primc

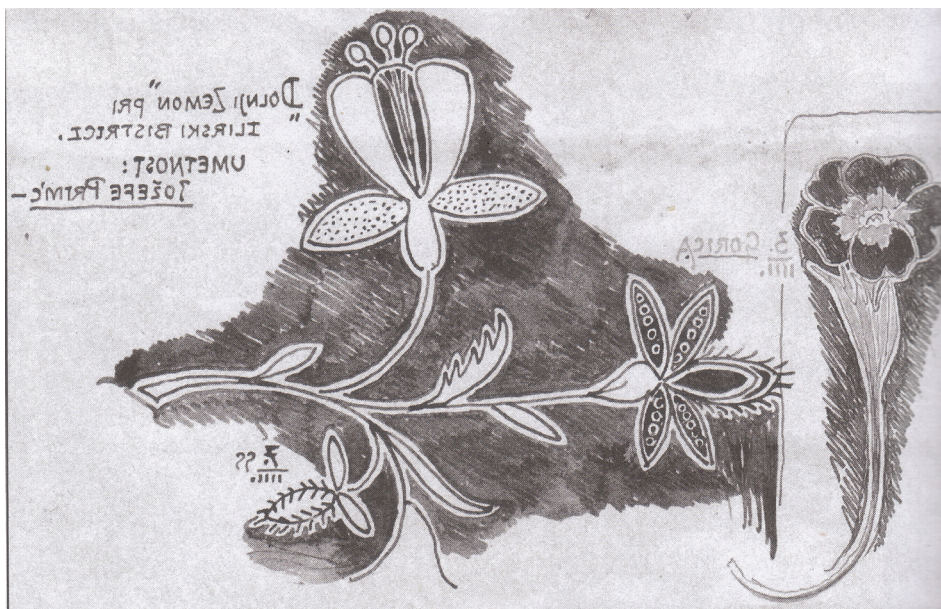
Velikonočna razglednica na vratih Jernakove lupe

Kovačova v štalo še vedno zatikajo žegnano oljko.

jih tako obarvajo, tradicionalno nanje odtisnejo nabrane lističe raznih rastlin. Nekoč so pri nas pirhe tudi praskali. Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti hrani v svojih zbirkah tudi zapuščino arhitekta Ivana Jagra, v kateri je njegova risba praskanega pirha z Dolnjega Zemona. Arhitekt je za svoje delo zbiral slovenske narodne vzorce in ornamente, in tako ohranil risbo izredno lepega pirha izpod rok Jožefe Primc, popisal ga je leta 1899. V spominu vaščanov pa so še vedno izjemno lepi praskani pirhi Bjegnarččjove Johane Tomažič. Škoda le, da ni ohranjene nobene fotografije. V košarah pa seveda ni manjkali *slodak kreh*, *šiške*, *sol*, *plječje*, *hren* in še kaj drugega. Po tradiciji se sme žegnane jedi pojedti šele na velikonočno nedeljo po vstajenjski procesiji in sveti maši. Takrat jedi še najbolj teknejo.

Primož Rojc

Bogati in domiselni ornament na pirhu Jožefe Primc z Dolnjega Zemona je leta 1899 prerisal arhitekt Ivan Jager.

Velikonočni pirhi Iris Dovgan Primc.

Žegnat nosijo.

Blagoslov jedi na Dolnjem Zemonu

Velikonočna razglednica, kip je iz Knežaka

Dragica Sušanj razstavljala v Domu na Vidmu

V galeriji Doma na Vidmu je med 4. in 31. majem svoja dela, med katerimi so prevladovala dela z motivi cvetja, na ogled postavila Dragica Sušanj (Šindova).

Zemonka Dragica Sušanj, kuharica po poklicu in mati dveh otrok, je v prometni nesreči leta 1994 utrpela hudo poškodbo hrbtenice in postala tetrapleginja. Nekaj let po nesreči je v sebi odkrila slikarski talent in kmalu za tem so nastale prve slike. K slikanju jo je nagovoril Benjamin Žnideršič, ki slika z usti, in jo prepričal, da se vključi v likovno sekcijo pri Zvezi paraplegikov Slovenije. Pod vodstvom mentorjev Jožeta Potokarja in Rasa Čauševića se je podala na likovno pot in postala tudi članica Mednarodnega združenja slikarjev invalidov, ki ustvarjajo z usti ali z nogami. Leta 2006 je prvič samostojno razstavljala in odlej je njena dela moč videti na različnih samostojnih in skupinskih razstavah, nekajkrat tudi na Dolnjem Zemonu. Če smo bili v preteklosti navajeni na njene krajine, nas je s tokratno razstavo nekoliko presenetila, saj so na Vidmu prevladovala slike cvetja in različnih tihožitij.

»Cvetličnih motivov se nikoli ne naveličam in mi resnično veliko pomenijo. Ne morem ustvarjati v naravi, ker slikam preveč počasi in se mi svetloba ter barve spreminjajo, zato si poleti fotografiram cvetlice na maminem vrtu in potem čez zimo ustvarjam. Vzamejo mi dosti več časa, zato jih slikam raje pozimi, ko se jim res lahko v miru posvetim,« o razstavljenih motivih pove Dragica. »Zleti se mi zdi, da človek dozori, da me čopič bolj uboga, da sva postala prijatelja. Začela sem delati

bolj precizno in uglajeno.« To je prav gotovo rezultat številnih izobraževanj, ki se jih udeležuje. Na različnih likovnih delavnicah in tečajih je spoznala temeljne slikarske tehnike. »Trdim, da pri nese vsako izobraževanje, vsak tečaj nek napredek, brez katerega ne moreš ustvarjati. To je kakor barva na platno, en nanos pa drugi nanos, to ustvarja pastelnost, ustvarja sliko. Če ne poznaš tehnike in postopka slikanja, slika ne bo uspela. Moraš pa biti res vztrajen in potrpežljiv.« Prav vztrajnosti in potrpežljivosti Dragici ne manjka. Rezultati njenega dela so več kot očitni.

Pri pripravi in organizaciji razstave je pomagal sokrajan in li-

kovnik Frane Dolgan, skozi umetniška dela je občinstvo popeljala umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka Polona Škodič. Otvoritev razstave je vodil Rajko Kranjec, večer pa je glasbeno popestrila ženska vokalna skupina iz Jelšan v spremljavi Dimitrija Grlja in Danila Čekada.

»Začenjam z ustvarjanjem za razstavo na temo Ljubljana in njene znamenitosti, ki se bo odprta v naši prestolnici. Čez zimo sem ustvarjala dela, ki jih bom poslala v Lichtenstein, kmalu pa bom spet začela z morskimi motivi. Veselim se odhoda v Pineto, kjer imamo dom. Tam bom spet lahko slikala v objemu borovcev, v miru in tišini,« zaključila Dragica Sušanj.

Igor Štemberger

Na otvoritvi v Domu na Vidmu

Praznik Marije Pomočnice

Množica vaščanov, ki spoštuje običaje in zaobljube svojih prednikov, se vsako leto znova v nedeljo po prazniku Marije Pomočnice s hvaležnostjo zbe-

re k molitvi v čast Božji Materi Mariji. Cerkev svetega Mihaela je na ta praznik svečano okrašena, v pričakovanju procesije ulice krasijo slavaloki in cvetje.

Prihod Marije Pomočnice iz cerkve

Fantje in dekleta so, oblečeni v tradicionalna oblačila, kip Marije tudi v letošnjem letu svečano pospremili na zunanji okrašeni Marijin oltar. V slovesni straži pred Marijo, kot je v stari navedi, pri maši zunaj sodelujejo stojajo. Najmlajši so se s košaricami sveže natrganega cvetja posedli kar pred oltar. Mašo sta darovala nekdanji kaplan naše župnije Jožef Jakopič, ki je zdaj župnik v Slavini, ter župnik Stanko Fajdiga. Sredi maše so dežne kaplje prepričale duhovnika, da sta dala znak, naj se premaknemo v cerkev, kjer smo z mašo lahko nadaljevali. »Mati premila, nebeška Gospa, prosi pri Sinu, naj milost nam da,« je eden od odpevov li-

Nosilci in spremljevalci Marijinega kipa z mašniki

tanj Matere Božje, ki jih med številnimi prošnjami za Marijino varstvo prepevajo pevke in pevci vaškega zbora. Prej razkropljeni po travnati površini ob cerkvi smo tako, združeni v cerkvi, drug ob drugem peli in molili še bolj zbrano. In čeprav v vasi pregovorno velja, da v času procesije nikoli ne dežuje, se je tokrat nevihta pomirila šele tik ob koncu teh prošenj, otroci so pozneje cvetje v svoji mali procesiji

Zaradi slabega vremena se je maša nadaljevala v cerkvi.

Lela Čabrwnova pri pripravi šopka rož za slavalok

Obešanje šopka na slavalok

kar sami potresli okoli cerkve. V prošnji in molitvi k Mariji se vaščanom naše vasi radi pridružijo tudi sorodniki, prijatelji in drugi verniki naše župnije. V goste vedno povabimo tudi katerega od duhovnikov, ki so bili povezani z našo župnijo v preteklosti. Vedno nasmejani kaplan Jožef (Jožko) Jakopič nam je ostal v lepem spominu, zato smo bili veseli, da se je odzval našemu letošnjemu povabilu. Ob koncu maše se mu je v imenu vseh zbranih zahvalil Primož Rojc ter mu podaril knjigo pripovedk, ki jo je izdalo KD Grad.

Petra Skok

Slavalok v čast Materi Božji pri Čabrwnovah združi vse sosede.

Deklice so cvetje raztresle okrog cerkve.

Mala južna 2018

Že 13. leto zapored je članom KD Grad z Dolnjega Zemona uspelo pripraviti etnološko-kulinarično prireditev, ki združuje stare in mlade. Tudi letošnja Mala južna je na grajsko dvorišče privabila številne obiskovalce od blizu in daleč.

Za druženje generacij

»Želimo si, da bi se ljudje družili in da bi združili vsaj tri generacije obiskovalcev. To nam vsako leto znova uspe,« je povedala vodja prireditve Iris Dovgan Primc.

Iz kotlov in kozic je tudi tokrat dišalo po tradicionalnih, vendar že nekoliko pozabljenih domačih brkinskih dobrotah, kot so krompir v zevnici, jetrnica, *ždrec*, pašta s *konzervo*, polenta in krompir, za-beljena z ocvriki, ječmen in še kaj. Manjkale niso niti sladice: štruklji, *štrudl*, *šnite*, *čjæšpove dobrote*, palačinke in različne pite.

Malo južno (*molojužno*), kot so včasih v krajih, ki ležijo v dolini pod Snežnikom, v Brkinih in v okolici, rekli popoldanski malici, gospodinje pa so jo pripravile

Je bilo dobro?

||||||||||||||||||||

koscem ob prvi ali drugi košnji pa tudi ob zahtevnejših spravilih kmetijskih pridelkov, so pripravljali člani društev: Grad Dolnji Zemon, Tuščak z Bača, KŠD Koseze, Studenc z Gornjega Zemona, Ahec iz Jasena, Alojzij Mihelčič iz Harij in Urbanščica iz Famelj, Društvo podeželskih žena Ilirska bistrica, Folklorno društvo Gradina in skupina Zeljena gasa.

Za najmlajše so pripravili ustvarjalne delavnice in družabne igre, bolj pogumni pa so se lahko preizkusili v ježi ponijev. V kulturnem programu so se predstavili harmonikarji Martin Rojc, Matija Primc, Kristian Apro in Tevž Boštjančič. Za pravo vzdušje pa so poskrbeli Kergelci iz Jasena, ki so zaigrali na ljudske instrumente in publiko razveselili s starimi pesmimi. Da so lahko obiskovalci tudi zaplesali, je poskrbel ansambel Narcis.

Kaj so pripravila društva?

V Društvu Tuščak z Bača so sku-hali krompirjev golaž in šnite,

Vabilu so se ponovno odzvali v društvu Urbanščica iz Famelj.

||||||||||||||||||||

Harijci so se imeli lepo.

||||||||||||||||||||

V društvu Tuščak z Bača so skuhali krompirjev golaž.

Kulturno-športno društvo Koseze je pripravilo polento z ocvirki in štrudelj, na stojnici Gornjega Zemona so obiskovalci lahko okusili odlično pašto s konzervo in sladico čjašpova dobrota, Jasenci so tradicionalno pripravili krompir z ocvirki in omlete, tradicije so se držali tudi v društvu iz Harij in pripravili ždroc ter šnite. Članice Društva podeželskih žena Ilirska Bistrica so skuhale joto, postregle pa so še štrudelj in domač kruh. Krompir na zevnici je omamno dišal z dveh stojnic, zemonske in društva Folklorna skupina Gradina. Na stojnici zemonskega društva sta Mirela in Jelka postregli še s štruklji, plesalke Folklorne skupine Gradina pa so cvrle miške. Skupina Zeljena gasa je pripravila tradicionalen ječmen (ričet), spekli so kuglof, iz fameljskega društva Urbanščica pa so pripravili krompir z ocvirki in češpljevo ter borovničevo pito.

Katja Kirn Vodopivec

Guranjzjamnke so pripravile pašto s konzervo.

Otroške delavnice so privabile veliko malih ustvarjalcev.

Otroci so se preizkusili v ježi ponijev.

Prireditve so finančno podprli:

Resinex d.o.o., Valter Čeligoj s.p., Zavarovalnica Sava, Tramper d.o.o., Pro-Tom d.o.o., Zavarovalnica Adriatic d.o.o., Ervin Primc s.p., Okrepčevalnica Zemonska vaga, Liburnia d.o.o., SIB Inštalacije d.o.o.

Nagrade za družabne igre so prispevali:

Tomex d.o.o., Gostilna Urbančič - Mate, Picerija Kleda, Unika TTI

Hvala lepa tudi:

Nataši Raspor s.p., za brezplačno izposajo miz in klopi; **Elektru Skok**, za izposajo podaljškov; **cvetličarni Rosa** za objavo reklamnega panoja; **Mavitas, čistilnemu servisu Vid Šalamon s.p.**, za pranje dvoranskih zaves in podjetju **Irbis** za dobrosrčen rabat pri nakupu plastike.

Razstava Čistu ku luč

Prireditelji Mala južna že vsa leta spremljajo tudi zanimive razstave. Zadnja tri leta je skrb zanje prevzel Primož Rojc, ki jim je vdahnil etnološko noto. Njegova prva avtorska razstava je bila na temo valjčkov za beljenje in krašenje doma, lani je v ospredje postavil domačo kuhinjo nekoč, letos pa je v tandemu z Romeoom Volkom nastala izjemno zanimiva razstava na temo čistoče nekoč.

Avtorja Romeo Volk in Primož Rojc sta jo poimenovala *Čistu ku luč*, na njej pa sta predstavila zanimive predmete, povezane s skrbjo za čistočo doma in osebno higieno nekoč.

Obiskovalci so si lahko ogledali, kako so včasih (gre za obdobje do 1960. leta) prali na *škrleh*. Da je bilo to staro opravilo prikazano čim bolj pristno, sta avtorja postavila pravi suhi zid, čez škrle, okrog pa travo in grm, na katerem so perice včasih sušile perilo. Prikazano je bilo tudi okuhavanje belega perila v velikih plehnatih loncih na špargetu. »V lonec z vodo so vrečko iz blaga napolnjeno z bukovim pepelom in pustili da vre nekaj časa. Tako je nastal lug. Nato so vlonec dodali perilo in prekuhávali. Tako so včasih prali vso belo robo,« pove Primož Rojc. Nepogrešljiv pripomo-

ček pri pranju perila je bil včasih tudi lesen plošč, ki ga je bilo tudi mogoče videti na razstavi.

Marsikateremu obiskovalcu se je pogled ustavil na vrvi s perilom, ki je bila razpeta čez razstavni prostor. Na njej je bilo obešeno perilo, kakršno so nosili včasih; od prvih nadržčkov, spodnjih hlač, kopalk in podobno. Na ogled so bili tudi likalniki iz različnih obdobj, od tistih prvih na žerjavico do električnih.

Največ zanimanja pa je med obiskovalci požel še delujoč pralni stroj iz leta 1958, znamke AEG Lavolux, ki ga je za razstavo poklonila Laura Novak iz Il. Bistrice. »Ta stroj je dvofazni. En del stroja služi za pranje perila. Potem pa se to robo z lesenimi kleščami preloži v drugi del stroja, ki ima centrifugo in perilo ožame,« delovanje stroja pojasni Romeo Volk in v

Čevlji so morali biti čisti in 'zglancani'

smehu doda, da mladi, ko pogledajo ta stroj, težko ugotovijo, za kakšne vrste napravo gre, saj se po izgledu precej razlikuje od današnjih pralnih strojev.

Poleg pranja perila je bilo prikazano tudi pomivanje posode v omivanci. Na ogled so bili različni lavorji in drugi pripomočki, med drugim tudi detergent Bis, ki je eden prvih in bolj znanih deter-

Predstavljeno je bilo, kako so nekoč spirali perilo v potokih.

Na 'šporgetu' je bilo prikazano, kako so nekoč prekuhávali perilo.

'Kobu' in plošč za spiranje, leseno sušilo in vrečke pralnega praška

gentov iz časa Jugoslavije. Znak čistoče so bili včasih tudi čisti čevlji, ki so še posebej ob nedeljah morali biti čisti *ku luč*. Pri tem ni smela manjkati krtača in globin. Tudi te pripomočke si je bilo mogoče ogledati na razstavi.

Na osrednji mizi so bili na ogled pripomočki za higieno: različna mila (milo Oven iz Kranja, milo Zlatorog iz Maribora in druga), šampon v prahu iz časa vladavine Italije, milo v prahu, prvi papirnati robčki pa mila in ostala neg58a za dojenčke. Od moških pripomočkov za osebno higieno so bile razstavljene prve ročne *mašince* za britje, škarje in brivski aparati. Med njimi je komplet iz svojega brivskega salona za razstavo odstopil Milan Dovgan Botəgarjov. Na ogled je bil tudi ženski potovalni lepilni kovček, lesene škatle za moški brivski pribor, kahla, vrč za umivanje in lavor.

Vsi razstavljeni predmeti so iz zbirke, ki jih hranijo Romeo Volk,

Največ zanimanja je požel AEG Lavolux, eden prvih pralnih strojev, iz l. 1958.

Primož Rojc, Alenka Penko, Magda Ujčič, Teo Brožič in Milan Dovgan, za kar jim gre tudi velika zahvala.

Brez ljudi, ki hranijo vse te predmete, namreč ne bi bilo mogoče pripraviti tovrstnih etnoloških razstav. »Obisk teh razstav je velik. Ljudje se ustavijo in sprašujejo o predmetih. Take razstave ljudi spodbudijo, da stare predmete ohranijo, jih ne zavržejo. Tako se bolj zavedajo vrednosti dedišči-

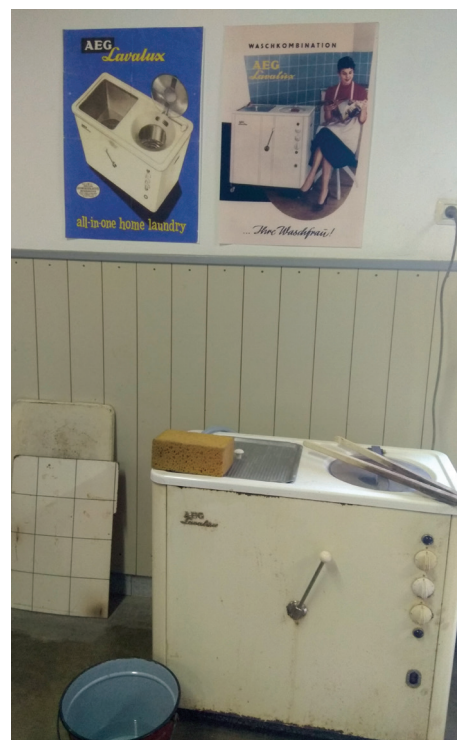
ne, včasih pa se tudi spomnijo, da nekaj hranijo doma, na kar so že zdavnaj pozabili,« poudarja Primož Rojc.

Romeo Volk pa dodaja, da v Ilirski Bistrici nimamo muzeja ali ustanove, ki bi načrtno hranila take predmete, zato želijo ljudi spodbuditi, da jih hranijo. »Vsak predmet ima namreč možnost, da nekoč postane muzejski,« opominja.

Katja Kirn Vodopivec

Mile Dovgan - Brivc je razstavil brivski pribor iz svoje brivnice

Pralni stroj AEG Lavolux iz leta 1958

Delo Krajevne skupnosti Dolnji Zemon

Za KS Dolnji Zemon je še eno uspešno leto. V času od septembra 2017 do avgusta 2018 je skupnost izpeljala vse projekte, planirane za to obdobje, poleg tega pa smo uredili še nekaj poljskih poti in očistili kanale proti vaškemu polju.

V tem obdobju smo v KS Dolnji Zemon izpeljali naslednja dela:

- 27. septembra 2017 – ureditev kanalizacije, postavitev novega vodovoda in hidrantov, asfaltiranje cele ulice pri Okrepčevalnici Zemonska vaga;
- 23. novembra 2017 – za dvorano v Gradu se je nabavila nova peč za centralno kurjavo, dodalo se je še nekaj radiatorjev, tako da se lahko ogreva cel prostor;
- 24. novembra 2017 – ureditev in asfaltiranje ulice pri Brgujcu na Zemonski vagi;
- 4. maja 2018 – nabava in postavitev (v veselje številnih otrok) težko pričakovanega otroškega igrala pri dvorani v Gradu;
- 16. julija 2018 – financiranje ureditve in brušenja plošče igrišča v Gradu;
- 7. avgusta 2018 – izgradnja betonske plošče v dvorani v Gradu; dvorana je tako izolirana in pridobljen je lep prostor za spravilo;
- 14. avgusta 2018 – nabava in montaža ograje igrišča v Gradu, postavili bomo tudi nov koš za košarko;
- na Gornjem Zemonu smo zamenjali uničen asfalt po vasi. Poteka še izgradnja podporne zidu ob vaški cesti in nasutje poti proti polju.

**Valter Sedmak, predsednik KS
Dolnji Zemon**

V veliko veselje otrok so v Gradu postavljena nova otroška igrala.

Ograja na igrišču ob dvorani v Gradu, montiran bo tudi košarkarski koš.

Z novo betonsko ploščo je dvorana v Gradu izolirana.

Urejena cesta za Okrepčevalnico
Zemonska vaga

Urejena cesta pri Brgujcu
na Zemonški vagi

Nova peč na pelete za ogrevanje
dvorane v Gradu

Zaglajena plošča v Gradu

Julija 2018 je ekipa Zemoncev poskrbela, da se bo na zunanjem igrišču in plesišču v Gradu ponovno lahko plesalo *ku se spod'wbə*. Nova plošča na igrišču, narejena pred šestimi leti, namreč ni bila zaglajena. Pobudo za prostovoljno delovno akcijo je dal Klemen Ujčič (Mučetov), ki je tudi poskrbel za vso organizacijo. Stroj za brušenje betona, *granilije* in drugih finih gradbenih materialov je posodil Stanislav Vrh (Botəgarjov), brusne ledvične kamne je iz Nabrežine pripeljal Milan Dovgan Brivc (Botəgarjov), za strojem pa so se izmenjevali Klemen in Matej Ujčič (Mučetova), David Rolih (Ləkanov), Dani in Leon Pugelj (sz ceste) in Damjan Vrh - Bric-ko. Fantje so poskrbeli, da se bo v Gradu spet lahko plesalo *brez de bə sə ogulu use* podplate.

P.R.

Tu so dobri ljudje doma

Po glavni cesti se skozi Dolnji Zemon vse poletje vijejo dolge kolone turistov, ki iščejo kraj od-diha. Po zaslugi dobrih priporočil gostilne Zemonska vaga, ki jih gostje zapisujejo v spletno oceno lokacije, pa se prenekateri odločijo v našem kraju preživeti svoj celotni dopust.

Med njimi sta tudi motorist **Marco Starace** in njegova sopotnica **Elena Nefedova**, ki prihajata iz Rima. V naši vasi sta letovala teden dni sredi avgusta. Večkrat sta že dopustovala na Hrvaškem, letos pa sta se odločila, da raziščeta Slovenijo. Čeprav sta se na pot podala z motorjem, sta za nastanitev za vse dni v tednu izbrala eno lokacijo. »Na dnevnih izletih rada občudujeva lepote krajev. Ceste so čiste in vse je res zelo urejeno! V Sloveniji ste tudi zelo gostoljubni. Od vseh doživetij na tem potovanju bi najbolj izpostavila gostilničarja Andreja, ki je zelo prijazen. Običajno potujeva v družbi dveh ali treh parov, tokrat sva prvič sama, a

se gotovo še vrneva in s sabo pripeljeva tudi prijatelje,« je z navdušenjem pripovedovala Elena Nefedova, ki je sicer po rodu iz Sankt Petersburga v Rusiji. Marco Starace pa dodaja: »Na potovanje z motorjem se odpraviva enkrat letno. Nazadnje sva obiskala Dubrovnik in Medžugorje. Slovenijo sva takrat le prečkala po obali, zdaj pa raziskujeva tudi različne slovenske kraje. Ogledala sva si Predjamski grad in Bled. Načrtujeva tudi ogled Ljubljane.« V Gostilni Zemonska vaga sta motorista spoznala nove prijatelje, ki so jima predstavili lepote Škocjanskih jam. Zakonca, ki prav v to gostišče prihajata za nekaj dni tudi dvak-

rat letno, sta **Jozefina (Joža) in Giovanni D'Amore** iz Švice. Giovanni, ki je po rodu iz Avellina, je z rojakoma hitro navezal stike. Ob pogovorih glede možnosti za ogled okoliških znamenitosti, so se dogovorili, da ju popeljeta na raziskovanje Škocjanskih jam, ki sta jih sama že večkrat obiskala. Joža je doma iz Male Bukovice, zato se pogosto rada vrača med sorodnike in prijatelje v domače kraje. V tujino jo je peljala služba izurjene šivilje, zadržala pa jo je ljubezen, ko je spoznala bodočega moža.

Gospodar gostilne in okrepčevalnice **Andrej Primc** se ob pohvalah zbrane družbe, ki večere in proste trenutke preživlja v

klepetu ob izbranem vinu ter domači hrani, skromno nasmehne in pravi: »Čeprav včasih ne znam vsega povedati v tujem jeziku, se vedno vse dogovorimo. Če ne gre drugače pa s pantomimo.« Gostilna Zemonska vaga je bila nekoč predvsem furmanska gostilna. V zadnjih letih postaja vse bolj priljubljen kraj srečevanj in dobrega počutja ne le domačih ljudi ob dnevnih malicah in slovesnejših dogodkih, temveč tudi izhodiščni kraj za številne zgodbe popotnikov z vseh koncev Evrope.

Petra Skok

Poletna gneča skozi Brezje

Mašina Ivane Lənčajove

»Čuj, kdaj mi bwaš popravu mašino?« je vječkrat kričov Branko Bjəgnarjov, tako kot mu je v navadi, kar čez cesto, da je cel *du-lanji krej čuv*. In en dan jo je kar pripeljal, to *mašino za šivat*, na *plohu* od njegovəga *sameta*. In sem jo popravil, kaj sem pa hotel, Brankotu ne moreš reči ne. S pomočjo *ateta* Janeza pri izdelavi novega lesenega pokrova, ker je starega uničila avtomobilska baterija, ko je ,pocedila', in mame Danijele pri zaključnem luženju in lakiranju.

Mašina je bila last Ivane Šircelj - Lənčajove, ki je bila invalidka. Pravili so, da je *pršla*, ko je *kut wotrok* ležala na travi, medtem ko so starši delali na nji-vi v Brezjah, *səz* zemlje ku *ana* ohromelost in je *toku ostalu*. Tudi ona je ostala sama, bila pa je *fina žnidarca*. V *kambri*, ki je gledala na Novakovo *rovan*, da je šivala. Pa zmeraj *zafrkavala*

Taljane, ku so *blə po vosə*. In na mulce je kričala, v hecu: »Pridi, pridi *ljest*, ti bom dala glavo *mes ušjəsa!*« Pa tudi: »Šmrduc pod nus!« Pa ni več Ivane ne Lənča-

jovəh ne njihove šišē, samu še ta *taljanska* mašina in par porumenelih slik. In spomini sosedov.

Primož Rojc

Ivana Lənčajova je prva z leve spredaj

Ivanin šivalni stroj

film o dediščini furmanstva

Prvi del filma Dediščina furmanstva je nastal v okviru projekta *Ohranjanje dediščine furmanstva ob cesarski cesti Dunaj-Trst*. Furmanstvo je bilo ena od najpomembnejših dejavnosti, s katero so se ukvarjali prebivalci ob stari cesarski cesti Dunaj-Trst in je posledično prispevalo k razvoju drugih dejavnosti, kot so lesna industrija, gostinstvo idr. S tem projektom Studio Proteus nadaljuje delo, ki ga je pred leti pričel s ciklom filmov o starih Postojnčanih. Ponosni smo, da je z našim filmom dediščina furmanstva prvič obeležena v dokumentarnem filmu, ki gledalcem na prijazen in zabaven način prikazuje pomen furmanstva. Vsebina se

dotakne tudi dogajanja na Dolnjem Zemonu. Romeo Volk pripoveduje o furmanih, ki so vozili les iz bistriških gozdov, Snežnika do Reke in Trsta. Celo dlje, v Dalmacijo, kjer so še danes potomci zemonskega furmana, ki se je pisal Škrlj. Andrej Primc razlaga o

navadah v furmanski gostilni Osteria A. Primc, ki jo predstavimo tudi na fotografiji. Kot zanimivost Primc pove, da so se furmani radi ustavili v gostilni, kjer so se okrepčali. Včasih pa so se tudi predolgo zadržali in takrat so konji kar sami našli pot to doma.

Alenka Furlan Čadež

Marijin kip

Leta 2016 je podružnično cerkev sv. Mihaela na Dolnjem Zemonu obiskala strokovnjakinja koprške škofije in podala pisni strokovni predlog, kako vse motive in elemente razporediti po cerkvi. Predlagala je, da se 14 postaj križevega pota postavi strnjeno v dveh vrstah na severni strani cerkvene ladje, sliko svetega Kancijana na sredino južne stene ladje, Marijin kip pa na novi podstavek na južni steni prezbiterija. Ker je cerkev dokaj velika, prezbiterij pa ravno tako, je bil kip Marije iz klopi slabo viden. Zato so verniki Izrazili željo, da se navkljub strokovnemu mnenju kip Marije, Pomočnice kristijanov, ponovno premakne v cerkveno ladjo. V nedeljo, 2. septembra 2018, so vaščani to tudi storili. Velika zahvala gre

Martinu Celinu (Froncjétovəmə) za delo in material, ki ga je prispeval za montažo podstavka in kipa. Zadnja pozicija kipa je razveselila mnogo vernikov, razpo-

reditev motivov in elementov po cerkvi pa je zaradi tega vseeno nemoteča in v skladu z strokovnimi smernicami.

P. R.

Motokrosist Miha Vrh

Danes desetletni Miha Vrh je vragolije na dveh kolesih uganjal že pri starosti dveh let – seveda takrat še s *poganjalčkom*, le leto kasneje je prvič zapeljal motorni štirikolesnik, v motokros pa se je dokončno zaljubil pri še ne dopolnjenih štirih letih – takrat je zapeljal bratov mini kros motor.

Njegov prvi motor je bil KTM 50 SX (letnik 2006), svoje prve dirke pa se je udeležil s Husqvarno CR 50 (2011) – na Brniku je že na krstni dirki osvojil drugo mesto. Nato je spet zamenjal 'barvo' in v sezoni 2016 dirkal na KTM-u 50SX (2015), oranžni barvi pa je ostal zvest do sezone 2017, ko je postal prvak tako v državnem, pokalnem, kot v MZS prvenstvu. Ker je 50-kubični mini kros že prerasel, zdaj dirka na 65-kubičnem KTM-u in trenutno tako v državnem kot v rekreativnem prvenstvu zaseda šesti mesti, izkušnje pa je nabiral tudi na dveh dirkah na evropskih stezah.

Motocikel je tako rekoč brez predelav – razen vzmetenja. Za servis in predelave že od samega začetka skrbi delavnica Čarman Motosport in pokazalo se je, da je po prvi predelavi 65 SX Miha izboljšal čas kroga za dve sekundi, po drugi pa še za tri sekunde.

Za pripravo malega dirkalnika sicer skrbi oče Peter, pomaga pa tudi Mihov starejši brat Timotej. Ob tem ne smemo pozabiti na moralno podporo in razumevanje mame Ester – brez njene pomoči bi bili rezultati nedosegljivi. Miha vsaj dvakrat na teden trenira na motorju, večinoma na domači progi društva MX Bistr,

Miha Vrh (Čjušov) je član društva MX Bistr. Udeležuje se slovenskega državnega prvenstva, pokalnega prvenstva in dirk pod okriljem MZS, nekaj izkušenj pa je nabiral tudi v tujini.

poleg tega trikrat tedensko trenira atletiko, enkrat na teden pa smučarsko telovadbo. Starša ob vsem tem skrbita za aktivno preživljanje ostalega prostega časa: vsi radi kolesarijo, hodijo v hribe, smučajo, plavajo in delajo vaje za moč. Miha pri tem ni potrebno posebno spodbujati, saj uživa v vsem, kar je povezano s športom, ob tem pa se zaveda, da je zanj kljub vsemu na prvem mestu šola, kjer je priden in uspešen.

In cilji? Miha si želi postati državni prvak v razredu 65 cm³ in se preizkusiti še na kakšni dirki po Evropi, pri čemer pa se oče zaveda, da takšnih zalogajev družina sama ne bo zmogla.

Miha, želimo ti uspešno športno kariero brez poškodb!

Gasper Čarman

Članek je bil objavljen na www.carman-motosport.si

Kaj imata skupnega Dolnji Zemon in Park Škocjanske jame

Dolnji Zemon od leta 1996 leži na vplivnem območju Regijskega parka Škocjanske jame, od leta 2003 pa tudi na Unescovem biosfernem območju Kras in porečju reke Reke. V vlogi upravitelja obeh območij, ki se v veliki meri prekrivata, nastopa javni zavod Park Škocjanske jame, Slovenija (JZ PŠJ), katerega ustanoviteljica je Vlada RS, in deluje neposredno pod okriljem Ministrstva RS za okolje in prostor.

Danes 669 biosfernih območij v 120 državah sveta deluje v okviru Unescovega mednarodnega raziskovalnega programa Človek in biosfera (MAB), ki je bil vzpostavljen že leta 1974 in je kot tak oral ledino na področju danes vedno bolj opevanega trajnostnega razvoja. Poslanstvo tega programa je namreč doseči trajnostno ravnovesje med nasprotujočimi cilji varstva biološke pestrosti, spodbujanja eko-

nomskega razvoja in ohranjanja kulturnih vrednot. Biosferna območja so bila v tem okviru zamišljena kot kraji, kjer se s pomočjo povezovanja lokalnih skupnosti, oblasti in znanstvenih institucij omenjeno trajnostno ravnovesje skuša doseči s preizkušanjem, izpopolnjevanjem, demonstriranjem in izvajanjem možnih načinov, saj je bilo snovalcem jasno, da bo le tako mogoče zagotoviti dolgoročen obstoj človeštva na Zemlji.

To je okvir, zaradi in znotraj katerega je JZ PŠJ v letu 2003 ustanovil lani na državni ravni nagrajeno Mrežo šol PŠJ, v kateri združuje osnovne šole s porečja reke Reke, 2014 Mrežo univerz PŠJ, ki povezuje univerze v Ljubljani, na Primorskem in v Novi Gorici, Odbor za varstvo narave, Odbor za trajnostni turizem in Odbor za varstvo kulturne dediščine, ki povezujejo zainteresira-

ne prebivalce biosfernega območja z nami. V letu 2015 pa smo šli izven svojih meja in ustanovili Partnerstvo za kraško suhozidno gradnjo. Naloga nas, kot upravljavca, je povezovati omenjene skupine med seboj, s stroko, z oblastmi ... s ciljem zagotavljanja varstva narave, kulturne dediščine in trajnostnega bivanja v naših krajih nasploh.

Vse navedene pobude rastejo iz dokumentov programa Človek in biosfera (MAB) ter intenzivnih bienalnih tedenskih delovnih srečanj evropske mreže biosfernih območij EuroMAB, v okviru katerih zadolžene v JZ PŠJ aktivno sodelujemo v skupinah za izobraževanje za trajnostni razvoj, trajnostni turizem, znamke, povezovanje evropskih biosfernih območij z rekami in porečji ... Obenem je naše biosferno območje član Mediteranske mreže biosfernih območij, v okviru katere je vsako biosferno območje predstavljeno s svojo brošuro v angleškem, francoskem in španskem jeziku. V njej so navedena tudi prizadevanja KD Grad iz Dolnjega Zemona v dobrobit ohranjanja lokalne kulturne dediščine.

Lokalne skupnosti in njeni člani naj bodo/ostanejo aktivni nosilci ohranjanja in varovanja svoje narave in kulturne dediščine in se (ponovno) zavzamejo za trajnostni način bivanja. JZ PŠJ jim pri tem s svojimi mrežami in po najboljših močeh skuša nuditi podporo.

Biosferna območja naj bodo dokaz, da trajnostno bivanje ni samo možnost, ampak je že dejansko prisotno med nami. (Lahko) je del naše kulture, zagotovo pa je del naše podeželske kultur-

Nadja Gombač-Jakopova

ne dediščine, ki jo je potrebno prepoznati, ovrednotiti in do nje ponovno razviti pozitiven odnos, iz nje črpati in njeno bistvo nadgrajevati, saj je bila skozi stoletja vselej uglasena z naravo, natančneje s tistim koščkom narave, kjer se je razvila.

Zato smo marca 2017 v okviru vsakoletne predstavitve opravljenega raziskovalnega dela Mreže šol PŠJ v počastitev dneva žena, ki je bilo posvečeno oblačilni modi naših krajev skozi čas, s posebnim poudarkom na etični potrošnji, ki so jo naše prednice že poznale, ko so imele oblek zgolj toliko, kolikor so jih potrebovale, jih podedovale, vzdrževale, predelovale ..., z največjim veseljem med drugim prisluhnili pričevanju gospe Nadje Gombač, rojene Škrli, z Dolnjega Zemon. Našemu zavodu je podarila izvod svoje knjige Dolnji Zemon, s podnaslovom Spomini nekega časa, v kateri nam je v posvetilu na srce položila sledečo misel: *»Ko bomo pozabili na kulturno dediščino, si bomo porezali svoje korenine.«* Modrost tistih, ki so s tem, kar danes imenujemo kulturna dediščina, *gor rasli* in živeli v prvi osebi. Kaj pa mlajše generacije?

Vse kaže, da na Dolnjem Zemonu ni strahu, da bi prišlo do rezanja

Razstava pleskarskih valjčkov Primoža Rojca v Parku Škocjanske jame

korenin. Vsaj ne, ko govorimo o Primožu Rojcu. Od 30. septembra do 7. oktobra 2017 smo namreč v okviru Odbora za varstvo kulturne dediščine v Škocjanu gostili tega našega prijatelja, vsestranskega zbiratelja in ljubitelja, ki je mlajše generacije, in njegovo razstavo Soboslikarstvo na Bistriškem. Svojo razstavo je predstavil arhitektom, ki so se v okviru Festivala kraška gmajna v Matavunu mudili na srečanju, posvečenemu kulturnim prostorom arhitekture, in udeležencem izjemno zanimivega pogovora z njim teden dni po tem. Z njim je na upravi našega zavoda zavel optimistični duh. *»Dediščine ne gre zgolj raziskovati in dokumen-*

tirati. Dediščino si je potrebno drzniti tudi ponovno vključevati v naše vsakdanje življenje, upoštevajoč njeno izvirno rabo (jo še naprej uporabljati tako, kot se jo je v preteklosti), ne da bi jo siromašili zgolj z estetiziranjem, in na tak način ohranjati svoje korenine. Če bi bili Slovenci z zavestjo bogat narod, bi dediščino in z njo povezano tradicionalno obrtniško znanje potrebovali in bi se ohranili. Druge filozofije ni.« Primož je s temi besedami zadel samo bistvo Unescovega programa Človek in biosfera.

Naj vas modrosti vaših sokrajanov navdihujejo vsakič znova. Podpirajte jih, a tudi sami pogumno stopajte od besed k dejanjem. Obenem bomo veseli, če se boste pridružili našim pobudam. Gospe Nadji Gombač in Primožu Rojcu ter njegovi družini pa iskrena hvala, da so si vzeli čas in z nami podelil delček sebe. Verjamemo, da smo se vsi skupaj in drug od drugega naučili česa, kar nam bo pomagalo pri nadaljnjem delu. Lepo se je povezovati.

Darja Kranjc, JZ PŠJ

Folajova šiša

Veduta Dolnjega Zemona je danes precej drugačna, kot je bila še pred desetletjem. Vhod v vas s strani Stajnice je bila objeta z mogočno stavbo šole na eni in Folajovo hišo na drugi strani. Obe stavbi sta imeli simetrično razčlenjeno fasado in bili postavljeni tako, da sta tvorili nekakšna vrata v vas. Prva se je poslovila stavba osnovne šole, zgrajene leta 1878, lanskega septembra pa je klonila še Folajova hiša iz leta 1883. Hiša je bila dalj časa zapuščena, pod zadnjo zimo in deževjem je popustila tudi njena streha. Nazadnje je bila v lasti Občine Ilirska Bistrica in prodana na javni dražbi 23. 9. 2015. »Prodaja se zemljišče, del le tega je pozidan z dolgotrajnim stanovanjskim objektom, ki je potreben rušitve, saj se je streha pred približno enim letom udrla in dež ter vlaga sta popolnoma uničila notranjost hiše. Objekt je imel do pred kratkim urejen elektro

priključek, še vedno pa ima vodovodni priključek. Nepozidano zemljišče spada v območje stavbnih zemljišč. Nepremičnini parc. št. *81 in 75/1 se prodajata samo skupaj kot celota in ne vsaka posebej,« je bilo takrat zapisano na javni dražbi. Izklicna cena za nepremičnino je bila 10.200 evrov. Hiša z naslovom Dolnji Zemon 6 je bila nazadnje znana kot Folajova šiša.

Letnica 1883 na portalu izdaja leto izgradnje, v zemljiško knjigo pa je bila hiša vpisana leta 1885. Zgradil jo je Anton Šircelj z Dolnjega Zemona št. 73. Zgodovinski izpis iz zemljiške knjige pove, da je Anton od Andreja Baše z Dolnjega Zemona 21 odkupil še vrt s parcelno številko 75/1. Leta 1896 hišo dobi sin Anton Šircelj mlajši, leta 1912 pa Fani Šircelj iz Trsta (Ulica Svete Katarine 5). Leta 1922 na podlagi prisvojitelne listine dedujejo hišo njeni potomci. Leta 1958 z

Initialke in letnica na portalu

razdružilno pogodbo postaneta lastnika hiše zakonca Vanja in Mitja Velepčič iz Ljubljane, vsak do polovice deleža, že naslednje leto pa jo odkupi Jože Vrh (Folajov), rojen leta 1897. Dedujeta jo Frane in Marta Vrh, slednja z darilno pogodbo svoj delež zapusti Jožetu Vrhu. 25. januarja 2013 hiša postane last Občine Ilirska Bistrica, 13. novembra 2015 pa je kot lastnica vpisana Dolores Jauk z Reke.

Hiša je bila za tiste čase grajena v nekoliko bolj mestnem kot kmečkem slogu. Okna je imela razporejena simetrično, fasada je bila gladko ometana, imela je okrasni poudarek hišnega vogala in profiliran etažni venec. Kvalitetno klesan portal je bil iz apnenčastega (belega) kamna imel je tudi profilirano preklado. Na portalu je vklesana letnica 1883 in incilaki lastnika A. Š. Iz apnenca so bile tudi jerte na oknih. Čelno je bila fasada zaključena z značilnim trikotniškim zatrepom. Iz hodnika je vodilo dvojne vrat, levo v kuhinjo in desno v spalnico. Kuhinjski prostor je bil pregrajen s provizorično

Dolnji Zemon na fotografiji iz l. 1936, na kateri je lepo vidna Lančajova hiša, takrat v lasti potomcev Fani Šircelj.

steno, ravno tako spodnja soba. Na koncu hodnika so bile stopnice, ki so vodile v prvo nadstropje in v dve sobi.

Marica Štemberger (Fədlino-va) pripoveduje, da se je hiši reklo Lənčajovə. Dobro se spominja pripovedi svoje matere: »Moja mati so blə od Hmjetovih in enkrat so blə mama od moje mame tom na Hmjetovem vrtu, kə je naprej od Lənčajove šiše. Tam so eni ljudje pohajali pred Lənčajovo šišo, pa je rekel an človk: „Čujte, mamca, vi jemaste punčko. Bə vom nekej poceni pruodov.“ Pa so mu stara mama rjeklə: „Ma čji, jest nemam dnarja jn nemam sz čm čjupət.“ Pa ji je djav de bo jo-uku poceni. Ta Lənčajova je čjup-la mošino za šivat ne kredit, jen je ta reva obolela jn jo nej mogla splačat. Jn je pršu ta agent in so se vlih moja stara mama domenilə ze mošino. Prov poceni jo je dal.« Prav to mošino je dobila Marica od Hmjetovəh, še danes ji dobro

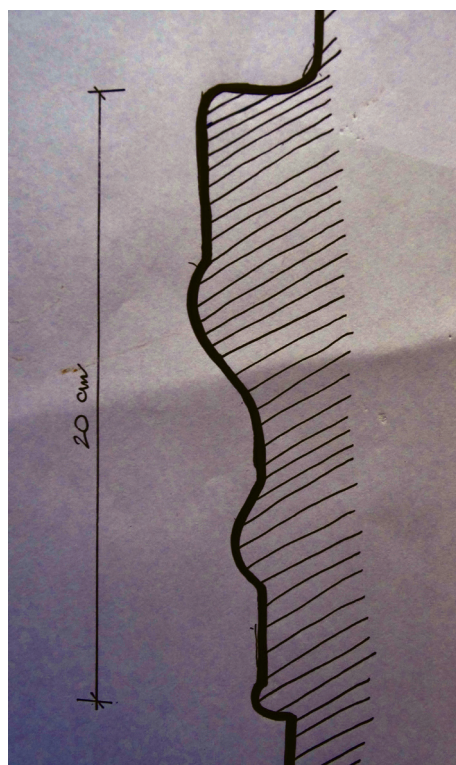

Folajova hiša je padla 21. septembra 2017.

služi. V Lənčajovo hiši so bivali najemniki (*fit'nčə*) Mica Nəžou-čova in Karlina Bizmova, zatem pa so jo kupili Folajovə. Stara Folajova hiša je bila med Pwštə-jovəmə in Čəbrwnovəmə in je med vojsko pogorela. Takó so Folajovi dobili (kot odškodnino) ali

odkupili prazno Lənčajovo hišo in s seboj prinesli tudi svoje hišno ime, ki se je hiše držalo vse do njenega konca. Ne le da v vasi Folajovih ni več, Dolnji Zemon je s tem izgubil tudi del svoje kulturne in arhitekturne identitete.

Primož Rojc

Prerez profiliranega etažnega venca Folajove hiše

Folajova hiša leta 2005

Čas beži

Količko spominov sprožijo črno-bele fotografije!

Zaveš se, da so leta hitro minila in kljub temu da se počutiš tako ali drugače mlad, si letom primerno star.

Ob spodnjih dveh fotografijah me je spomin ponesel v čas otroštva, ki je bil bistveno drugačen od današnjega.

Ne spomnim se točno datuma nastanka fotografij. Mislim, da je prva fotografija, na kateri smo štiri generacije (iz let 1960, 1961, 1962 in 1963), nastala verjetno konec pomladi 1971 (ob zaključku verouka); druga fotografija, kjer sta dve generaciji, pa leto pozneje. Verjetno nas je fotografiral župnik Adolf Šavelj (*gospud Dolfe*), ki nas je učil verouk. Vem, da stojimo ob lipovcu, ki še danes raste, v ozadju je naš (Žjefən) vrt.

Na prvi fotografiji smo prvošolci, drugošolci, tretješolci in če-

trtošolci z Dolnjega in Gornjega Zemonu ter Male Bukovice.

Na drugi fotografiji smo tretješolci in četrtošolci, letniki 1961, 1962 in nekateri, rojeni leta 1963. Najmlajša na njej je moja nečakinja Helena Šircelj (rojena l. 1970).

Generacija letnika 1962 je zadnja, ki je končala prve štiri razrede v šoli na Zemonu. Nismo obiskovali male šole. V šolo smo vstopili s sedmimi leti. Skoraj vsi smo hodili k verouku, ki smo ga imeli po pouku v naši cerkvi. Ko je bilo toplo, smo se učili kar v klopih, ko pa je bil mraz, so s *falerso* zaprli kor in smo se tam greli ob majhnem *špargetu*.

Mislim, da smo se najbolj veselili časa pred in po verouku, ko smo se igrali, medtem ko smo čakali eden drugega. Starejši bratje in sestre so pazili na mlajše, seveda so jih tudi dražili in jim nagajali.

Vedno smo se *počakevali*, ko so eni končali, drugi pa začeli verouk. Mlajši so se različnih iger učili od starejših, ki so jih postopno sprejeli medse. Vsak je hitro razpoznal in vedel, katero je njegovo mesto v skupini.

Igre so bile odvisne od števila čakajočih. Če nas je bilo manj, smo se igrali *kwate* v *klanjici*. Eden je stal na sredini, ostali štirje pa v kotih, ki so si jih morali izmenjavati tako, da jih tisti na sredini ni ujel. Kdo bo zamenjal kot, smo se dogovorili samo z očmi. Če te je ujel, sta zamenjala mesti – on v kot, ti na sredino.

Pred cerkvijo ni bilo ploščic, ampak utrjena zemlja, na katero smo narisali krog in se igrali *zemljo krast*.

Ko nas je bilo več, smo se skrivali okrog cerkve, po vrtovih, za lipami, na lipah, pod stopnicami in zidom na Čjušovu strani.

Spomladi 1971. Ob imenih deklic so njihovi dekleški priimki.

Čepijo (od leve proti desni) otroci

1. razreda: Mira Sedmak, Milena Baša, Nadja Šircelj, Karmen Vrh, Marina Potepan, Eva Vičič, manjka Danijela Belčič

2. vrsta, otroci 2. razreda: Jordan Dovgan, Tomaž Črv, Herman Lever, Dolores Rojc, Ester Vrh, Julijana Bevčič, Marta Šircelj, Marjan Vičič, Leo Lakota, Valter Sedmak

3. vrsta, otroci 3. in 4. razreda: Albin Brožič (4. r.), Bogdan Vrh (3. r.), Stojan Šircelj (4. r.), Andrej Grilj (4. r.), Marino Samsa (4. r.) Silvo Boštjančič, Milenko Batista, Karmen Brožič, Marija/Marica Štemberger, Mojca Lever, Jožica Zlošel, Tadeja Mikuletič (vsi 3. r.)

Zadnja vrsta: Igor Belčič, Vilko Hrvatini, Marjan Baša (vsi 3. r.), Marica Sedmak, Anica Torjan, Jožica Šircelj (vse 4. r.)

Fotografijo hrani Nadja Dovgan, rojena Šircelj

Veliko smo se lovili na *zaopik*. Okoli cerkve smo skakali *pedine*, *kozo*; metali '*spomenike*'; igrali '*klavirčke*', '*barvice*', je kaj trden ta most, igro *cari, cari*, koliko je sati, črna kraljica en, dva, tri. Deklice smo skakale elastiko, '*pis-mo*' in '*avionček*'. Žogo smo odbijali od zida in se igrali *i-a, do neba*.

Hitra je bila strateška igra *lopovi in žandarji*, ki smo ji rekli tudi *lopovi in financa*. Žandar je stal med manjšo lipo (danes ne raste več) proti Čjušovem in med sprednjim levim vogalom cerkve, če gledamo cerkev od spredaj. Tam je bil najožji prehod. Lopovi so tekli okoli cerkve in so morali mimo žandarjeve blokade. Kogar je ujel, je ostal z žandarjem. Okoli cerkve smo tekali toliko časa, da je ujel zadnjega, ki je postal žandar.

Velikokrat smo se igrali *kavbojce in indijance*. Tudi nemci in partizani so prišli večkrat na vrsto. V ta namen smo na Vrhovem vrtu naredili partizansko bolnico. Da je bilo ranjencem bolj udobno, smo bolničarke naredile posteljo iz nepekočih kopriv. Kdo ve, če jih današnji otroci poznajo?

Vse pripomočke in rekvizite smo naredili sami, saj smo znali zelo improvizirati in si pomagali z vsem, kar smo našli. Naša domišljija in iznajdljivost je bila brezmejna. Nismo potrebovali nobenih animatorjev, napihljivih igral, plastičnih toboganov in hišic. Redki so imeli kolesa, kakšno žogo ali plastične igrače.

Pozimi smo se kepali, umivali s snegom, drsali na *falersah* in redkih sankah. Zime so bile bolj bogate s snegom in tudi burja

Leo Lakota, Tomaž Črv, Herman Lever

1. vrsta: Jordan Dovgan, Anton Zlozel, Ester Vrh, Marta Šircelj (držim nečakinjo Heleno Šircelj), Marija/ Marica Štemberger, Julijana Bevčič, Valter Sedmak

2. vrsta: Igor Belčič, Jožica Zlozel, Tadeja Mikuletič, Mojca

Lever, Agata Belčič, Karmen Brožič, Marjan Vičič

3. vrsta: Marjan Baša, Bogdan Vrh, Silvo Boštjančič, Vilko Hrvatin

ni prizanašala. Nastali zameti so bili krasno gradbišče za različne bunkerje in tunele.

Ko smo bili preglasni, nas je prišel *gospud* opozoriti, naj se igramo tišje. Ne vem, za koliko časa je zaleгло.

Marsikatero smo ušpičili, se kdaj skregali in stepli, vendar se tega ne spomnim dobro.

Sama se, kar se tiče vsebine verouka, spomnim bolj malo. Najbolj mi je v spominu ostal *gospud Dolfe*, ki je igral na kitaro in je znal čarati. Velikokrat nam je med veroukom pokazal kakšen trik. Tistega z elastiko tudi sama uporabljam pri svojem delu z otroki. Kako lepo je gledati njihove začudene oči, ko elastika sama 'skoči' z dveh prstov na druga dva. Si kar predstavljam, kako za-

čudeni smo bili šele mi, ki nismo bili tako razgledani in napredni kot so današnji otroci.

Vsak od nas s fotografije ima svoje spomine na otroška leta in bi ob fotografijah napisal drugačno zgodbo. Jaz, ki sem živela ob cerkvi in spremljala dogajanje različnih generacij v njej in zunaj nje, imam na ta leta same lepe spomine. Jordanu in Nadji hvala za skupno obujanje le-teh.

Okrog cerkve je bilo velikokrat zelo živo. Danes žal ni več tako. Ko vidim, kako malo ljudi se udeleži maše in procesije v maju, mi je tesno pri srcu, saj pozabljamo na svoje prednike in tradicijo, ki je del identitete nekega naroda in kraja. Pa kaj hočemo, svet gre naprej!

Marta Bratović,
roj. Šircelj (Žjefana)

Žive vode svetega Kancijana

Naši predniki – domačini pa tudi mnogi iz bližnjih vasi – so nekdam radi romali v vaško cerkev svetega Kancijana, ki je zavetnik preganjanih ter priprošnjik za dež in vodo. Oltar ter nekateri ostanki tega svetišča so zdaj v cerkvi sv. Mihaela. Posvečeno kamenje pa se še najde na bližnjem griču, ki nosi ime Kocján.

Na spletu lahko najdemo prevod besedila (Acta Cantii, Cantiani et Cantianillae), zapisanega okrog leta 520 v Rimu, ki v spomin ter pričevanje podrobno opisuje življenje kristjana Kancijana ter njegovih brata in sestre, ki so živel ob koncu 3. stoletja. Le-ti so z močno vero zdravili, delali čudeže in ob koncu kot Kristusovi vojaki zanj celo žrtvovali svoja življenja ter bili s tem zgled številnim kristjanom.

Med romarji v cerkev na Dolnjem Zemonu je bilo (po izročilih, ki se prenašajo iz roda v rod) tudi veliko žena in mož iz kastavskih vasi, ki so hodili v času velike suše prosit za dež in vodo. Med ljudmi se je ohranila zgodba izpred približno 200 let, ki govori o zelo velikem deževju prav na dan praznika svetega Kancijana.

Gospa Anka Gržina, ki je v letošnjem letu praznovala okroglih 80 let, z velikim žarom raziskuje in ohranja zgodovino in vedno z istimi besedami deli zgodbe, ki jih je pripovedovala njena mama.

»Pripovedovala mi je, da so v naše kraje nekdam hodile pomagat žet in kopat Munke in Žejanke, Golčanke in Poljanke, ki so tako slišale tudi za našo romarsko cerkev. Prihajale so, da bi zaslužile kak sold in domov odnesle krompir, ki ga pri njih ni bilo. Mama mi je pravila, da so prišle pomagat na domačijo tudi en dan pred praznikom, ki je bil konec maja. Pri nas so prespale, drugi dan pa šle v cerkev, da bi prosile za dež in s tem tudi dobro letino. V času maše pa je začelo

Stranski oltar sv. Kancijana v cerkvi sv. Mihaela na Dolnjem Zemonu

močno deževati in dež ni ponehal. Žene so po maši po domačijah pobrale svoje nahrbtnike in se zbrale pri Fædlinovah, kjer so vse mokro obesle in premočene čakale, da dež poneha, nato pa so se preko narasle vode, ki je zalila vse poti, vračale proti domu. Obute so bile le v copate, saj v tistih časih ni bilo čevljev. Vode so jim že premočene copate popolnoma odnesle. Domov so po dvajsetih kilometrih pešpoti prišle boste ter premočene in blatne do pasu in še čez, zato so rekle: Aj, Kocjan, Kocjan, nikad više te nečemo doč prosit in molit

za daž!» Točna letnica tega deževnega dne se v pripovedovanjih prednikov Anke Gržina, rojene Bevčič, ni ohranila. Zapisanih podatkov o tej cerkvi v listinah in kroniki župnišča ni najti. Če sklepamo, da je bilo to v prvih letih 19. stoletja, lahko iz zgodovinskih virov o preučevanju letin piranske soli razberemo, da sta bila zaradi ekstremne suše na našem ozemlju omenjena prva polovica pomladi leta 1802 in vse poletje tistega leta. Ljudje so takrat trpeli zaradi velike vročine, pridelki so bili požgani in v Trstu je zmanj-

kalo vode. Šele po letu 1812 so se spet pričela mokra poletja, v letu 1815 pa poročajo o izredno močnem deževju, ki je povzročalo številne preglavice. Če so Kastavke res prosile za vodo zaradi suše v 19. stoletju, je bilo to najverjetneje v času med letoma 1802 in 1815.

To je bil čas Ilirskih provinc in Napoleonovega Francoskega cesarstva. Po pripovedovanju vaščanov je bila po odhodu francoske vojske cerkev izropana in v slabem stanju. Na naših tleh so ostali le še grobovi vpoklicanih vojakov, ki so se izmučeni vračali s front, a se na svoj dom nikoli niso vrnili. V smeri proti vasi Gornji Zemon je bil na Kam'ncah izkopan vojak, kar je dokazalo, da je tam večje pokopališče. »Ob vojaku je bil poleg sveče tudi kovanc iz tistega časa. Po potrditvi grobišča dalje niso več izkopavali,« v pogovoru z Janezom Škrljem še pove gospa Anka.

Sveti Kancijan je bil pokopan leta 304 le 80 kilometrov zračne razdalje od naše vasi. Njegov grob je v kamnitem sarkofagu v Škocjanu ob Soči (Furlanija-Juljska krajina), nad katerim so pozneje zgradili cerkev svetega Kancijana in je lahko za vse nas nova romarska ali spominska oglejska pot. Sodobna znanost je njegovo identiteto potrdila, ko so v letih 1960–69 arheologi prav tam odkrili ostanke paleokrščanske bazilike, pod njo pa grobnico s trupli krščanskih svetnikov in mučencev: Kancija, Kancijana in Kancijanile, ki so bili cenjeni že v času svojega življenja. Izročilo, na osnovi katerega so v letu 520 zgodbe zapisali, govori, da so se Kancijani, ki so izhajali iz bogate

rimске družine, ob preganjanju kristjanov v času Dioklecijana skupaj s svojim učiteljem nastanili na svojem posestvu v Ogleju. Ker so se tam uprli čaščenju rimskih bogov, so jih obglavili nekje v bližini reke Soče. Zaradi smrti, ki je bila povezana z imenom vode, tako cerkve in kraje, posvečene pod skupnim imenom sv. Kancijan, vedno najdemo v bližini rek in potokov. Praznik so tudi v cerkvi sv. Kancijana na Dolnjem Zemonu, pod katero je bil vedno izvir sveže vode, praznovali na obletnico njihove smrti, ki je konec maja. Gospa Anka še pripoveduje: »Govorili so, da je zdravilen tudi izvirek na desni strani poti, ob cerkvi. Otroci smo si zato tam večkrat umivali oči.«

Edina cerkev v vasi 510-ih prebivalcev je danes posvečena svetemu Mihaelu. V letu 1824 je bila podaljšana, takrat je bil v cerkev najverjetneje prenesen tudi ka-

mniti oltar svetega Kancijana, ki se nahaja na desni strani cerkve. Zjmska procesija in velika slovesnost, ki je nekdaj potekala s priprošnjo Kancijanu konec maja, pa je v vasi prav tako v maju, a v zadnjih 73-ih letih s prošnjo za varstvo Jezusovi materi Mariji. Morda nas je Sveti Kancijan letos spet spomnil nase, ko nas je sredi obreda pod milim nebom naliv pregnal, da smo se ponovno zbrali pred oltarjem, ki je pred 200 leti stal v cerkvi z njegovim imenom.

Ko je bila leta 2015 ob obnovi slike iz cerkve sv. Mihaela v spodnji plasti odkrita podoba, ki nakazuje na tega svetnika, cerkev, domačo vas ter okoliške hribe, smo se razveselili njene zgodovinske vrednosti ter bogate dediščine pa tudi zgodb, ki jih ta slika z napisano letnico 1810 oživlja.

Petra Skok

Anka Gržina (Lukatova)

Osigurance, ki veliĸo povedo

Dušan Vrh (Kovaĸov) iz Brezja hrani kup zavarovalnih polic, sklenjenih med letoma 1921 in 1925. Med njimi je veĸina, kar 8 kosov, z Dolnjega Zemona. Police so zelo zanimive Źe kot dokument, za raziskovanje lokalne zgodovine pa je pomembna njihova vsebina, saj razkriva, kakšne so bile hiše v tistem obdobju in premoŹnost lastnikov glede na sklenjeno zavarovanje. Zanimivo je tudi, da so za dokaj visoke zneske vsi zavarovali seno, Źito in pridelke, veĸkrat celo za višjo vsoto, kot vse drugo drobno imetje v hiši skupaj.

Po datumih sodeĸ so ljudje moŹiĸi- no priĸeli zavarovati svoje imetje po letu 1920. Zavarovalni agent Gregor Adamiĸ, zatopnik Fondiarie & Vza- jemne zavarovalnice za ilirskobi- striški in podgrajski sodni okraj iz Harij, Trnovo-Bistrica, je sklenil vse ohranjene pogodbe. Prva izmed po- godb, ki jih hrani Dušan, je bila skle- njena 30. avgusta 1921./ med Fondi- ario, Italijansko zavarovalno druŹbo iz Firenc in Anonom Šircljem (Sr- panovem) z Dolnjega Zemona 48 (danes Dolnji Zemon 53),

1.Lit. Osemtisoĸ za trdo zidano in krito enonadstropno kmetsko hišo v Dol. Zemonu št. 48, last zavarovanĸeva, oboji za gospodarstvo in stanovanje

2. Lit. Pettisoĸ za trdo zidan in s slamo krit hlev, skedenj in lopo, poleg hiše ad 1

3. Lit. Petsto za trdo zidan in krit svinjak 6 m oddaljen od hiše ad. 1

4. Lit Dvatisoĸ za seno ad 2

5. Lit. Dvstisoĸ za pohištvo, hišno in kuhinjsko opravo, obleko, perilo, posteljno opravo, zastore, zrcala, porcelan, steklenino, zlato, srebro in podobe v hiši ad 1

Zavarovanje tudi proti strelu

10% popusta za desetletno dobo.

Letni znesek premije je znašal 89,99 lir. Polica je bila obnovljena leta 1940.

Anton Škrliĸ (pri PwəŹtarjovem) z Dol. Zemona 30 (danes št. 28) je 5. maja 1922 imetje zavaroval za 29.800 lir:

1. Lit. Petnajsttisoĸ za enonad- stropno trdozidano in krito hišo v D. Zemonu 30. last zavarovanĸa, sluŹi za gospodarstvo in stanovanje

2. Lit. Štiritisoĸ za enonadstro- pen, trdo zidan in s slamo krit hlev, lopo, zgoraj skedenj, tik hiše ad 1

3. Lit. Petsto za trdo zidan in krit svinjak tik hleva ad 2

4. Lit. Tritisoiĸpetsto za Źito Lit. 1000 in druge poljske pridelke Lit 2500. ad 1

5. Lit. Dvatisoĸ za seno ad 1

6. Lit Tisoĸ za seno ad 2

7. Lit. Osemsto za 1 voz Lit. 500.- in gospodarsko orodje Lit. 300. – v lopi ad 2

8. Lit Tritisoiĸ za pohištvo, hi- šno in kuh. opravo, obleko, perilo, posteljno opravo, obuvala, zastori, zrcala, porcelan steklenino, srebro, zlato, ure, podobe in knjige ad 1.

Zavarovanje proti strelu

10 % popusta

Anton Bevčič (Bizmov) z Dolnjega Zemon 65 (danes 46) je prav tako 5. maja 1922 zavaroval svoje imetje za skupno 18.250 lir. Za 6.000 lir je zavaroval, '1 nadstropno trdo zidano in krito hišo s hlevom in lopo'; za 4.000 lir, '1 nadstropno, trdo zidano in krito lopo in skedenj'; za 2.250 lir žito Lir. 1000 in krompir lir 1.250, »za 1.500 »1 voz Lir. 1.000, poljsko in gospodarsko orodje, čebre in dr. Lir. 2.000, »za 2.500 za seno in 2.000 lir »za pohištvo, hišno in kuh. Opravo. Šivalni stroj, obleko, perilo, obuvalo, zastore, zrcala, porcelan, steklovina, srebro, zlato, ure, podobe in knjige.« Letna premija je znašala 47,25 lir.

Anton Vrh (Luknov) z Dolnjega Zemon 59 (danes 57) je 25. junija 1922 imetje zavaroval za 31.600 lir, od tega 1.000 lir za, 'enonadstropno, trdo zidano in krito hišno poslopje'; 5.000 lir za, 'enonadstropna, trda zidana in krita hlev in lopo z skednjem zgoraj, tik hiše'; 1.000 lir za, 'trdo zidane in krite svinjake tik hiš' 1.000 lir, 'za mešano žito v skednju in sobah'; 2.000 lir za, 'krompir v hišni kleti'; 1.500 za dva voza Lit. 1.000- gospodarsko orodje lit 500 v lopi in zunaj, »51.000 za dva konja lit., 3.000- govejo živino Lit. 2.100- v hlevu un na prostem, izvzemši na sejmi in trgih, »3.000 za »seno nad hišo in hlevom, »za 3.000 »pohištvo, hišno in kuhinjsko opravo, šivalni stroj, obleko, perilo, posteljno opravo, obuvalo, zastore, pregrinjala, zrcala, porcelan, steklenino, srebrnino, tlatnino, ure, podobe in muzikalije v vsih hišnih prostorih.« Letna premija je znašala 37,94 lir.

Marija Vrh (Potepanova) z Dolnjega Zemon 8 (danes 68, hišno ime Edvarjovi) je 25. 3. 1924 imetje zavarovala za 10.000 lir, od tega 3.000 za, 'enonadstropno, trdo zidano in krito hišno poslopje za stanovanje in kmetijstvo'; 2.000, 'za pritlično, trdo zidane in s slamo krite: hlev, lopo in

Marjan Vičič (Hurjov) še vedno hrani tablico zavarovalnice, dobljeno ob sklenitvi zavarovanja 10. julija 1924.

skedenj, tik ad.1"; 200 za "pritlična, trdo zidana in krita šupo in svinjak, tik ad 8, na drugi strani slame"; 1.400 za, 'govejo živino v hlevu in zunaj, izvzemši na trgih in sejmi'; 2.000 za seno nad hišo, hlevom in lopo, 400 za voz in gospodarsko orodje in 1.000 za "pohištvo, sobno in kuhinjsko opravo, poljske pridelke, šivalni stroj, obleko, perilo, posteljno opravo, obuvalo, zastore, pregrinjala v kuhinji in sobah". Letna premija je znašala 90,40 lir.

Emilija Vičič (Hurjova) z Dolnjega Zemon 2, (danes 44) je 10. junija 1924 imetje zavarovala 24.000 lir, od tega je dala 6.000 za, 'enonadstropno, trdo zidano in krito hišo', 4.000 za trdo zidan in krit hlev, »5.000 za »trdo zidan hlev, krit s slamo, »1.500 za »trdo zidan in krit svoinjak, »2.000 za »govejo živino ad 3, in na prostem, izvzemši trge in sejme, »2.000 za seno, 1.000 za vse gospodarsko orodje v vseh prostorih, 1.000 za »pohištvo, sobno in kuhinjsko opravo, obleko, perilo,

posteljno opravo, obuvalo, zastore.« Letna premija je znašala 145,18 lir. Josip Šircelj (Žjefən) z Dolnjega Zemon 78 (sedaj 59) je 5. oktobra 1924 imetje zavaroval za 10.900 lir, od tega 4.000 lir za "enonadstropno, trdo zidano in krito hišo, zgoraj oder"; za 2.500 za, 'enonadstropen, trdo zidan in krit hlev'; po 900 za seno in živino in 2.600 za, 'pohištvo, sobno in kuhinjsko opravo, šivalni stroj, obleko, perilo, posteljno opravo, obuvalo, zastore, pregrinjala, zrcala, porcelan, steklenino, dragocenosti za osebno uporabo, ure, poljske pridelke in gospodarsko orodje'. Letna premija je znašala 37,23 lir.

Josip Primc (Šimanjov), sedaj s št. 10 je 10. oktobra 1925 svoje imetje zavaroval za 15.500 lir, od tega 4.000 za, 'enonadstropno, trdo zidano i s slamo krito hišo' 3.000 lir za trdo zidano i s slamo krit hlev, zgoraj oder, »5.000 za »trdo zidano in krito lopo, zgoraj oder, »1.500 za seno in 2.000 za »govejo živino v hlevu in na

To zavarovanje je sklenjeno pod izrecnim bistvenim pogojem, da se zavlačne znamke (tablice), ki jih je le-ta izdala po številu _____, pritrdijo instvu vidnem kraju na vsaki posamezni stavbi, opisani v tej polici, in ki skupini zavarovanih predmetov, ki se nahaja na prostem.

Določilo v zavarovalni polici od zavarovanca zahteva pritrditev tablice na hišo.

Žalostno so peli trnovski zvonovi

V vojnem letu 1944 je Ilirsko Bistrico in njeno okolico doletelo veliko tragedij. Na prostoru od Lipe preko Kočanije in Brkinov do slovenske Istre je bilo izvedenih veliko hudih zločinov, pobojev in požigov. Tega leta je Ilirska Bistrica doživela tudi bombni napad, ki je terjal 12 smrtnih žrtev, med katerimi sta bili tudi Anton Vrh in Marija Batista z Dolnjega Zemona in Jožef Štemberger (Vrbanov) z Gornjega Zemona.

Na semanji dan, 16. oktobra 1944, je bila Ilirska Bistrica kljub vojni polna ljudi. Tako kot še dandanes je tudi takrat sejem potekal prvega in šestnajstega v mesecu in Bistrica je bila preplavljena z ljudmi. Po poročanju časopisa Slovenec je bil dan lep, slišati je bilo brnenje letal, nekateri ljudje so se celo ustavljali in jih preštevali. Slišati je bilo angloameriška zavezniška letala, ki so v tem času iz letalskih baz v Italiji proti osrčju rajha redno preletavala bistriško dolino. Na ta dan pa so na obrobje Bistrice začela odmetavati bombe, po vsej verjetnosti namenjene nekdanjim italijanskim, takrat pa že nemškimi vojašnicam. »Kar naenkrat je zabobnela strašna eksplozija.

Vse se je prestrašilo in vse bežalo, a nihče ni mogel razumeti, kaj neki bi se moglo zgoditi. Le hiše na začetku Bistrice pod Trnovim so bile vse v dimu,« beremo v *Slovencu*. Piše, da je padlo na kraj kakih deset 500- in 250-kilogramskih bomb. Učinek je bil strašen. Nekaj bomb je padlo na glavno ulico, danes imenovano Bazoviška, v bližino današnje stavbe Komunalnega podjetja in sosednje Verbičeve hiše. Veliki betonski bloki, ki so bili ob cesti kot nekakšna ograja ob kanalu, so leteli daleč stran. Eden je priletel celo na dobrih sto metrov oddaljeno streho Kunčičeve hiše na današnjem Partizanskem hribu in jo podrl.

Strahovit krvavi davek

Slovenec navaja 15 žrtev, med katerimi je bilo tudi nekaj otrok: trgovec Franc Verbič, Milka Tomšič iz Bistrice in njen 4-letni sin Renato, 9-letna Aleksandra Olenik, 5-letna Danica in 7-letna Alojzija Dekleva, uradnica Slava Kosič, vdova in mati desetih otrok Frančiška Matko, Milka Bobek iz Trnovega. Med žrtvami sta bila tudi Anton Vrh (Potepanov) in Batista Marija (Luknova) z Dolnjega Zemona ter krojač Jožef Štemberger (Vrbanov) z Gornjega Zemona. Več ljudi je bilo težko ranjenih in so morali v bolnišnico, lažje ranjeni pa so se vrnili na svoje domove.

Žrtve letalskega napada, razen Franca Verbiča in Milke Bobek, so ležale na mrtvaškem odru v Gasilskem domu v Ilirski Bistrici, kamor so jih prihajale kropit trume ljudi. Krste so položili na dva voza in v sprevodu odšli do pokopališča v Trnovem. »Tako žalostne množice Bistrica še ni videla. Na čelu spreveda za križem je šla častna četa domobrancev, nato pa so nosili vence sorodnikov in ustanov. Pogrebne obrede je vodil mons. Karel Jamnik ob asistenci 5 duhovnikov/.../Sprevod je bil tako dolg, da takega pogreba še nismo doživeli. Žalostno so peli trnovski zvonovi, žalostno so odmevale odpete molitve duhovnikov, vmes pa se je slišal jok in ihtenje domačih za svojimi

Verbičeva hiša po bombardiranju 16. oktobra 1944

Pogrebni sprevod žrtev bombardiranja mimo križa pri Novem svetu. Ta križ stoji danes na Dolnjem Zemonu.

dragimi.« Žalostinke je prepeval pevski zbor pod vodstvom g. Babnika, ob odprtem grobu je spregovoril župan Saša Ličan, v imenu nemške vojske pa stotnik Dietrich.

Čez nekaj dni so izpod ruševin izkopali še tri žrtve: Ivano Uljančič s Topolca, Slavo Verbič iz Bistrice in njeno komaj 7-mesečno hčerko Lejo.

Slovenec poroča tudi o veliki gospodarski škodi in strahu ljudi, da bi se kaj takega ponovilo. »V Bistrici in Trnovem ni nič vojaško važnega in so bombe razrušile le civilne hiše,« še navaja. Vendarle

sta bila v Ilirski Bistrici in Trnovem dva velika vojaška kompleksa, v *kazarmetah* na Vidmu pa so dobili svoje prostore domobranci. Zato je potrebno slednjo trditev *Slovenca* jemati z rezervno, saj je bil časopis pod nemško cenzuro.

Marica Štemberger se dogodka dobro spomni

Marica Štemberger (Fædlinova) se dogodka izpred 74 let dobro spominja. Takrat desetletno deklico je oče poslal v trnovsko mlekarno po denar. Vsakega 16. v mesecu so namreč na sedežu

mlekarne dvigovali plačilo za odano mleko, poslal pa jo je še v Trnovo, v trgovino k Joškotu po dreto za popravilo čevljev. Pri okencu v mlekarni je bilo veliko ljudi, tudi Zemoncev, med njimi Anton Vrh in Marija Batista. Bila sta brat in sestra iz Potepanove (danes Edvarjove) hiše. Marija je bila poročena k Luknovem. »Tam sta se pogovarjala, da gresta oba po opravkih v Bistrici. Sem si milila, če gresta onadva v Bistrico, pa grem tudi jaz. Tam je bil tudi stric Froncjatov in tudi njega sta vprašala, če gre z njima. Pa jima je odgovoril, da ne, ker gre k Joškotu nekaj kupit. Se mi je posvetilo, sem mu rekla: Stric, ma kaj bi lohku šla jest sz vami, ka jest ne vem, čji je ta bodega?« o vsakdanu pred tragedijo pripoveduje Marica. Po nakupu sta se skupaj odpravila proti domu: »Kadar smo šli iz mlekarne, so zrakoplovi šli v eno smer, in ko smo šli od Joškota, so šli v drugo, nakar se je eden vrnil in nad Bistrico spustil štiri velike kose (bombe, op. a.). Ljudje so bežali na vse strani, mi smo se skrili v Belinovo trgovino

Verbičeva hiša po bombardiranju 16. oktobra 1944

no. Kadar je to padlo, so se šipe tako tresle, da je težko opisati, nekaj groznega je bilo,« tragični dogodek opisuje Marica. Nekaj časa so prestrašeni čakali v Belinovi trgovini, nakar so slišali sireno reševalnega vozila. V kasarmetah, kjer je danes Dom na Vidmu, so imeli postojanko domobranci in tam je bila tudi postaja Rdečega križa. »Ko smo hoteli domov čez Brinškov klanč, smo srečevali ranjence, povezane po telesu in glavah, nekateri so stokali, drugi kravljali, kričali in jokali. Smo ubrali čez železnico. Tam pri Spetiču je z naše poti prišla neka ženska, ki je kričala: 'Tone, Tone ...' To je bila žena ubitega Antona Vrha,« pripoveduje. Gospe je pojasnila, da ga je videla v mlekarni, še slutila ni, da je mrtev. Šele čez čas je bilo slišati neusmiljen jok žene in Tonetove matere. »Je povedala, da so ji

V Trnovsko mlekarno so vsakega 16. v mesecu prihajali ljudje po plačilo od celomesečne oddaje leka.

truplo moža pokazali, da je bil v trugi pred Demovo hišo (Logarjeva hiša ob stavbi Kounale, op. a.), tam so jih zložili. Nekateri so bili razmesarjeni, raznešeni, Tone pa je bil cel, najverjetneje ga je ubil zvok.« Tako je Marica videla An-

tona Vrha in Marijo Batista zadnja, stricu Frončatov' mu pa je hvaležna, da jo je po spletu naključij rešil grozovite smrti.

Primož Rojc

Legenda o vilah

Zemonsko gradišče ima skoraj dvatisočletno zgodovino. Na drugi strani gradišča je manjši hrib in zelena dolina Javorje. Tu so kmetje ob oranju našli razne rimske kovance, bronaste okraske, fibule, zlate uhane in žare pokojnih. Kot da se v tej zemlji skriva rimska energija davnih stoletij.

Ko so se v poznih urah ljudje vračali proti domu, so v tej dolini večkrat slišali prijetno petje, v prozorni meglici pa videli v belo oblečena dekleta. Držala so se za roke in lahkotno plesala. Ljudje so govorili, da tu živijo vile. Tisti, ki so tako srečanje doživeli, so

molčali, da jih ne bi imeli za čudake.

V tistih davnih dneh je v vasi svojo materjo živel mlad fant. Bil je zelo lep, prijazen in vsakemu je pomagal. Ljudje v vasi so ga imeli za skrivnostnega mladeniča. Vsak dan ko je sonce zahajalo, so ga videli oditi v dolino Javorja. Ljudje so govorili: »Zato je tako lep, ker pleše z vilami.« Nekoč je prišla skrivnostna kresna noč, luna je sijala posebno svetlobo, kresnice so plesale. Fant se je odpravil na vilinski ples. Kaj se je dogajalo tisto noč, nihče ne ve. Prelepi fant se ni vrnil domov,

vile so izginile in ga za vedno odpeljale s seboj.

Vile se od takrat v naše kraje niso več vrnile. Mati je dolgo čakala svojega sina in žalovala za njim. Legenda govori, da vile vidijo lahko samo iskreni in posebni ljudje. Pravijo, da so nekateri videli bele žene ali slišali skrivnostne glasove, kot bi veter pel v zvezdnih nočeh. V takih nočeh pa nekateri niso našli poti domov. Nezavedno so se v zgodnjem jutru zopet znašli pred svojimi vrati. Zato so nekaj dejali: »Kresna noč ima svojo moč.«

Nadja Gombač (Jakopova)

Iz porumenelih listov

Primorske novice, 14. januar 1977

Uspešna vaška skupnost

Povezanost, volja in optimizem — odlike mladih iz Dolnjega Zemna

Vas Doljni Zemon leži le nekaj kilometrov oddaljena od Ilirske Bistrice. V njej živi okrog 400 prebivalcev, ki so v glavnem zaposleni v industriji v mestu. V prostem času so se mladi že pred vojno združevali v skupine, ki so se ukvarjale s kulturno dejavnostjo. Proslave in mitinge so uprizorjali po večjih senikih in improviziranih odrih. Po vojni so z delom nadaljevali v osnovni šoli. Vedno bolj pa je bila prisotna želja in potreba po lastnem prostoru, v katerem bi lahko delali. Želji ljudi je znala najbolj prislunhati učiteljica Ljudmila Matičič-Belović. Prav gotovo je morala imeti veliko optimizma, ko je zrla v zapuščene hleve grajskega poslopja. Z njeno vztrajnostjo in prostovoljnim delom ljudi, so hleve kmalu spremenili v prijetno dvorano. V njej so do leta 1970 bolj ali manj redno uprizorjali dramska dela in proslave. V tem letu so se mladi povezali v kulturno prosvetno društvo Grad. Načrtno so začeli študirati dramska dela. Uprizorili so:

Linhartovo »Županovo Micko«, Gogoljevo »Ženitev«, Čehovega »Snubača«, ljudski igri »Prisega o polnoči« in »Krojač Fibs«; poleg tega pa še več recitalov. Ves izkupiček od predstav, ki je bil sicer skromen, so hranili. Prav tako so hranili dotacijo občinske kulturne skupnosti in izkupičke plesnih prireditev. Zavedali so se, da je streha nad dvorano dotrajana in da jo je treba zamenjati.

V letu 1973 so se razdelili v dva tabora. Prvi je bil za to, da napravijo poleg dvorane plesno ploščo; drugi je bil mnenja, naj bi se denarja, ki je namenjen za popravilo strehe, ne dotikali. Zmagal je prvi z zagotovitvijo, da naredijo ploščo brez denarja, ki je namenjen strehi. Predlog je bil sprejet, taborov ni bilo več in vsi skupaj so poprijeli za delo. Cement so vzeli na upanje, pesek so se sposodili, kamenje so vozili od vsepovsod in plošča je bila zgolj s prostovoljnim delom kmalu končana. Dolgove so kasneje z izkupički plesov kmalu

vrnili. Istočasno so začeli zbirati material za streho. Poleti 1974 so streho podrl. V zrak so moleli štirje goli zidi. Dolžina 21 m, širina 11 m debelina zidu več kot m. Betonski venec je dobesedno žrl beton. Dolge in težke tramove so le s težavo zvlekli navzgor. Veliko jih je pustilo domače delo in delali so na strehi. Drug drugemu so dajali pogum in streha je bila končno le postavljena.

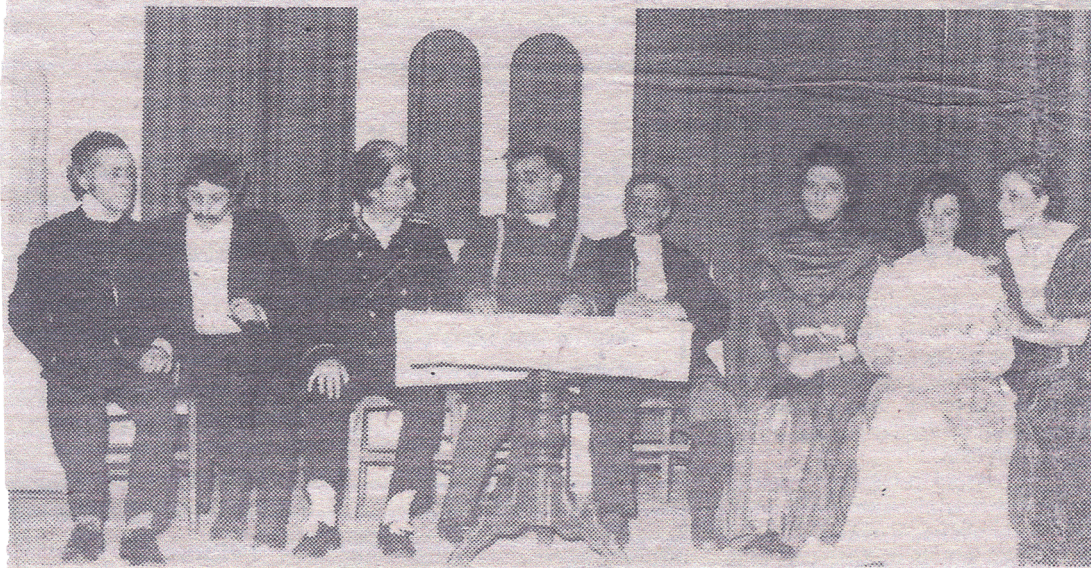
Ostalo je še nekaj dolgoč, ki so jih kmalu poravnali. S tem seveda niso končali z delom. Spet so stiskali denar in v lańskem letu zamenjali vsa okna in vrata in kupili tudi nove zavese. Poleg dvorane pa so si uredili večnamenski prostor, kjer se sedaj zbiraajo. Vsa ta dela so opravili brez kakršnekoli pomoči kulturne skupnosti. 19. decembra je bila otvoritev prenovljene dvorane. Na prireditvi je sodeloval pevski zbor Dragotin Kette iz Ilirske Bistrice in recitatorji društva s pesmimi domaće pesnice Makse Samsa. Otvoritev je ostala v občini neopažena. Družbenopoli-

tični delavci občine žal niso imeli časa, da bi se prireditve udeležili. Brez dvoma pa je dvorana pridobitev za celotno občino in ne samo za vas.

Mladi so aktivni tudi v krajevni skupnosti. Sodelovali so v vseh njenih akcijah. Naj jih omenim samo nekaj: Izvedba referenduma za asfaltiranje 2 km poti. Samoprispevek v višini 7 % so delavci dajali 15 mesecev. Poleg tega so po vsej vasi postavili novo kanalizacijo in vodovod. To so morda tudi akcije, mimo katerih ne bi mogli.

In če sedaj vprašam člane kulturno prosvetnega društva Grad Dolnji Zemon, kaj načrtujejo v prihodnje? Načrtov je veliko. Prva naloga je uprizorjanje dramskih del, napeljati vodo v dvorano, urediti sanitarije, zgraditi športno igrišče... Upajo pa spet na pomoč kulturne skupnosti, ki jim je v zadnjih letih obrnila hrbet. Prepričan pa sem, da bodo z ogromno voljo in optimizmom, ki ga imajo tudi te želje uresničili.

FRANC DOLGAN

Prizor s predstave Gogoljeve Ženitve v uprizoritvi KPD Grad v Dolnjem Zemonu. — Foto: F. Dolgan

ZEMONSKI *cajtnig*
O Zemoncih in Zemonu

Številka 3, leto 2018

Izdajatelj: Kulturno društvo Grad – Dolnji Zemon

Urednik: Primož Rojc

Grafična zasnova in oblikovanje: Primož Rojc

Tisk: Birografika Bori d.o.o., Ljubljana

Avtorji člankov: Primož Rojc, Tamara Rojc, Iris Dovgan Primc, Petra Skok, Klemen Ujčič, Katja Kirn Vodopivec, Valter Sedmak, Igor Štemberger, Gašper Čarman, Darja Kranjc, Marta Bratovič

Avtorji fotografij: Primož Rojc, Jana Udovič, Vili Gombač, Katarina Škrab, Irma Zafred, Ivan Simčič, Valter Sedmak, Petra Skok, Ester Žiberna, Darja Kranjc

Lektoriranje: Dragica Štemberger Maljavac

Naklada: 300 izvodov

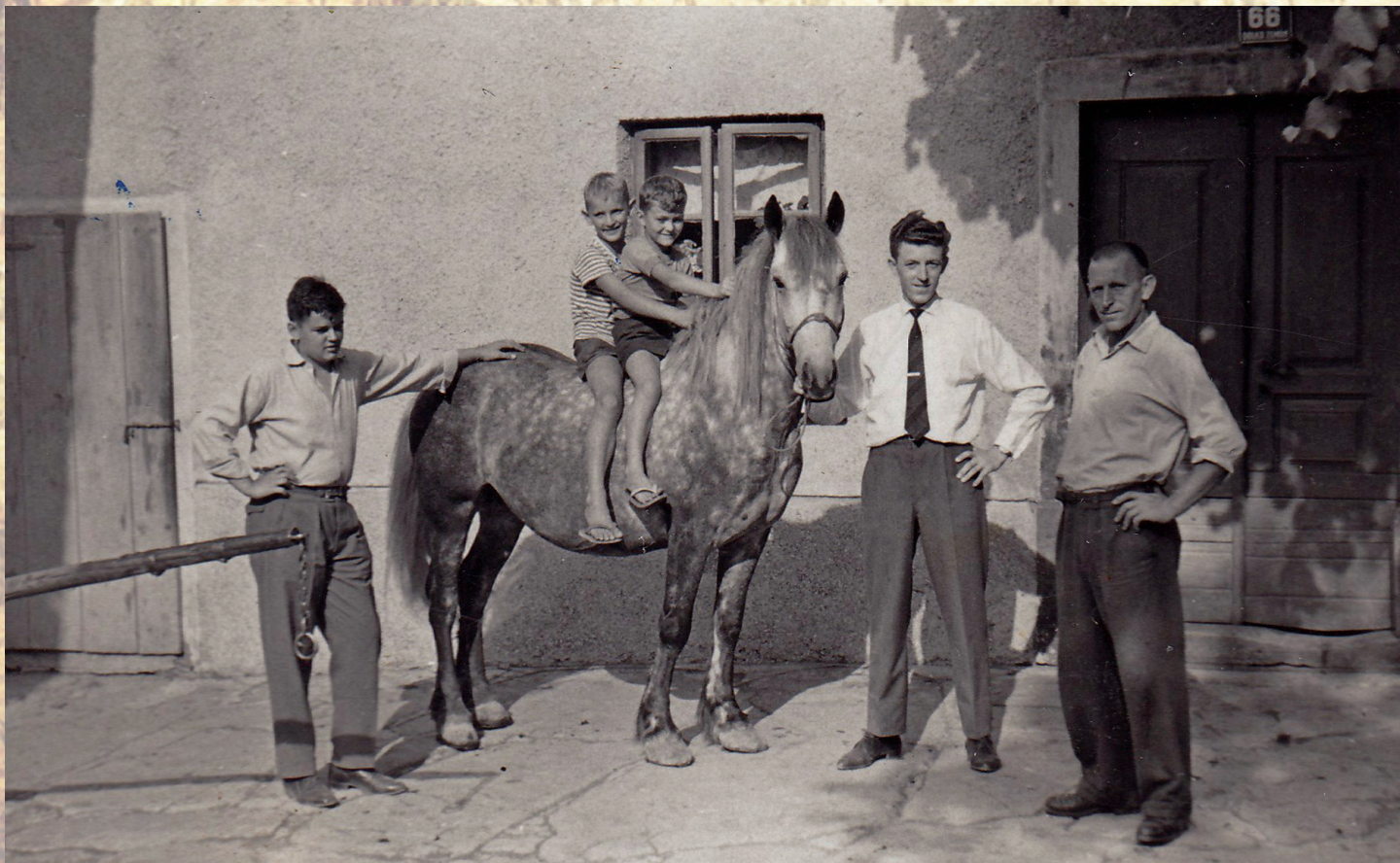
Stare fotografije

*Igra Prisega ob polnoči (l. 1969, igrana v Gradu)
Igralke: Vera Šimanjova, Mirela Čabrnova, Marta
Jakvetova, Joža Bubča in Vera Kovačova*

*Desno Francka Frjanova
Na drugi strani fotorazglednice je Francka zapisala:
Mali spominček od Francke, 26. 10. 1941
Na tej sliki dvajset letna
dosti ali nič skrbi
Ko ta leta bodo stekla
Bog ve kaj me še trefi.*

*Na Foturjovam dvorišču s konjem Sokolom: pri repu Bata Bricko (Fadlinčkov), pri glavi ate Frane
Peruzin (Foturjov) s sinom, na konju Ivan od Malči in Nebojša od Margite, Batov brat.*

Tone Kovačov, star leto ali dve, sedi na lesenem otroškem stolčku pred Kovačovo hišo, oblečen v bržkone svoje prve hlače. Lepo so vidne škrli in ponos Kovačove gospodinje, oleandri, posajeni v najrazličnejše posode: star sod, star lonec in najznačilneše doma narejeno leseno korito.

Tone Kovačov v 'plavi kanatjera' ponosno ob svoji kobili in žrebičku

Ivanka in Zalka Škrliova grabita u Javorah (l. 1942)

Okno s železnim polknom na Mihotově hiši